

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนเจ้าพระยาวิทยายาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒ กรุงเทพมหานคร แยกไว้เป็นหมวดหมู่ตามลำดับ ต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๑.๑ ความหมายของคุณธรรม

๒.๑.๒ ความสำคัญของคุณธรรม

๒.๑.๓ ความหมายของจริยธรรม

๒.๑.๔ ความสำคัญของจริยธรรม

๒.๑.๕ องค์ประกอบของคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๒.๑ แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๒.๒ กระบวนการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้วิธีการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๕ หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๕.๑ พุทธธรรมทางสังคมในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๖ ประวัติโรงเรียนเจ้าพระยาวิทยายาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒ กรุงเทพมหานคร

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๑.๑ ความหมายของคุณธรรม

ธรรมะ เป็นสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติเป็นความจริงที่มีอยู่คู่กับสิ่งต่างๆ มานาน เช่น การกำเนิดเกิดขึ้น ความเปลี่ยนแปลงขณะดำรงอยู่และดับไปเมื่อถึงเวลา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นเพียรผู้ค้นพบและนำสัจธรรม หรือความจริงเหล่านั้นมาสั่งสอน เพื่อให้พบกับความสุขที่แท้จริงนั้นคือนิพพาน นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “คุณธรรม” ดังนี้

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ ให้ความหมายของของคุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติหรือความสามารถที่อยู่ภายในตัวบุคคล ซึ่งได้ขยายความต่อไปว่าคุณธรรมตามพจนานุกรม Collin Cobuild อธิบายว่า คุณธรรมมีความหมาย ๒ นัย คือ

๑. โดยนัยที่เป็นภาวะทางจิตนั้นคุณธรรมแปลว่า ความคิดที่ว่าบางพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่ควรทำและเป็นที่ยอมรับ และบางพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ผิดหรือเลว ทั้งนี้เป็นไปทั้งโดยความคิดเห็นของแต่ละบุคคลและแต่ละสังคม นอกจากนี้คุณธรรมยังเป็นคุณภาพหรือสถานะในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องควรทำและยอมรับได้

๒. คุณธรรมเป็นระบบลักษณะการประพฤติและคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคนส่วนใหญ่ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเป็นที่ยอมรับกันในสังคมหรือเฉพาะกลุ่มคนคุณธรรม ตามรูปศัพท์ แปลว่าสภาพของคุณงามความดีซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) อธิบายความหมายไว้ว่า คุณธรรมคือ ธรรมที่เป็นคุณความดีงามสภาพที่เกื้อกูล

วิวัฒน์ ชัตติยะมาน ให้ความหมายคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม เป็นสิ่งที่ดีงามที่อยู่ใน จิตใจของมนุษย์ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกายและวาจาที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขได้สรุปหลักธรรมทางศาสนาและคุณธรรมประกอบด้วยคุณสมบัติที่เป็นความดีงาม ความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจ บุคคล ทฤษฎีให้บุคคลนั้นพร้อมที่จะกระทำการสิ่งต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือทำประโยชน์ให้ผู้อื่นโดยไม่เบียดเบียนตนเองหรือกระทำการสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและ ผู้อื่น ดังนั้นครูที่ประกอบด้วยคุณธรรมย่อมเป็นครูที่มีความเหมาะสมสำหรับความเป็นครู เป็นผู้ที่สมควรได้รับการยกย่องจากสังคมโดยทั่วไป นิสิตครูจึงควรนำหลักธรรมทางศาสนาและคุณธรรมที่ได้ศึกษาไปแล้วไปปฏิบัติเพื่อส่งเสริมป้องกัน แก้ไข และพัฒนาบุคลิกภาพและ จรรยาบรรณครูของตนเองต่อไป^๒

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ให้ความหมายไว้ว่า “คุณ” หมายถึง ความดีที่มีประจำในสิ่งนั้นๆ “ธรรม” หมายถึง ความดี การทำดี ละความชั่วทั้งปวง ดังนั้น “คุณธรรม” หมายถึง สภาพคุณงามความดี ความประพฤติที่ดี การทำให้เกิดคุณงามความดี^๓

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวว่า “คุณธรรม” คือคุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม ให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีตและประเสริฐ เช่นความรัก ความเมตตา อยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความยินดี การวางตัวเป็นกลาง ความมีน้ำใจ การเสียสละ ความกตัญญู ความละเอียด และความกลัวบาปความเคารพนอบน้อม และความสุภาพอ่อนโยน^๔

^๑ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, **ความรู้คู่คุณธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๗๑

^๒วิวัฒน์ ชัตติยะมาน, **เอกสารประกอบการสอนวิชาคุณลักษณะและจรรยาบรรณครู**, (ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๙), หน้า ๔๖.

^๓พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ, ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔), หน้า ๒๖๓.

^๔พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘.

เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดี ซึ่งเป็นคุณสมบัติทางกาย วาจา ใจ ไฉๆ ที่เป็นคนไม่เป็นโทษ^๕

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี คนที่มีคุณธรรม หมายถึงคนที่มีจริยธรรมอยู่ในระดับสูงขึ้นไป คนที่มีคุณธรรมนั้น นอกจากจะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นแล้วยังมีจิตใจเอื้ออาทรต่อผู้อื่น^๖

ลิขิต ธีรเวคิน ให้ความหมายของคุณธรรม “คุณธรรม” ว่า หมายถึง จิตวิญญาณของปัจเจกบุคคลศาสนาและอุดมการณ์เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคลและสังคมด้วยปัจเจกบุคคลต้องมีวิญญาณสังคมต้องมีจิตวิญญาณคุณธรรมของปัจเจกบุคคลอยู่ในการกลมเกลียวเรียนรู้โดย พ่อ-แม่ สถาบันการศึกษา ศาสนา พรรคการเมือง และองค์กรของรัฐ^๗

สมใจ เขียวสด กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีที่สะสมอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล หรือข้อกำหนดอันเป็นปทัสถานสำหรับความประพฤติและการปฏิบัติของบุคคลเพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียงในฐานะเป็นผู้ประกอบคุณความดี^๘

เนตรพัฒนา ยาวีราข ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีของบุคคลที่มีจริยธรรมในจิตใจมีความเคยชินในการประพฤติดีอย่างใดอย่างหนึ่ง ตรงข้ามกับกิเลส (Vice) คุณธรรม คือความดีงามที่เกิดจากการกระทำ ความประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามทั้งต่อตนเองและเป็นประโยชน์การบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่บุคคลต่างๆ^๙

ชัยพร วงศ์วรรณ กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง ลักษณะนิสัยที่ดีงามที่ได้ประพฤติ ปฏิบัติจนเคยชินเป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม จากความหมายของคุณธรรมดังที่ได้มี ผู้กล่าวมานั้น พอสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่จะประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม คุณธรรม คือ ความดีงามในจิตใจที่ทำให้บุคคล ประพฤติดี ผู้มีคุณธรรมเป็นผู้มีความเคยชินในการประพฤติดีด้วยความรู้สึกในทางดีงาม คุณธรรม เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับกิเลสซึ่งเป็นคนไม่ดีในจิตใจ ผู้มีคุณธรรมจึงเป็นผู้ที่ไม่มากด้วยกิเลส ซึ่งจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี^{๑๐}

การพัฒนาบุคคลด้วยคุณธรรมต้องฝึกฝนให้มีความรู้สึกตระหนักว่าอะไรดี อะไรควร อะไรไม่ควร อะไรไม่ดี และปฏิบัติแต่ในทางที่ถูกที่ควรให้เป็นปกติวิสัย การพัฒนาในสิ่งดังกล่าว ควรใช้สิ่งโน้มนำให้มีคุณธรรมสูง มีความระลึกได้ว่าอะไรไม่ควร และความรู้สึกตัวว่ากำลังทำอะไรอยู่ ผู้หวังความสุข

^๕เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกู, **ศิลปวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: วังอักษร, ๒๕๔๗), หน้า ๕๗.

^๖สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, **วิธีการจัดการเรียนรู้: เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ**, (กรุงเทพมหานคร: ภาคพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕๓.

^๗ลิขิต ธีรเวคิน, **คนไทยในอุดมคติ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม็ค, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗.

^๘สมใจ เขียวสด, **คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา**, เอกสารประกอบการบรรยาย, (กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยครูธนบุรี, ๒๕๔๔), หน้า ๖.

^๙เนตรพัฒนา ยาวีราข, **จริยธรรมธุรกิจ**, (กรุงเทพมหานคร: เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑.

^{๑๐}ชัยพร วงศ์วรรณ, **การสอนค่านิยมและจริยธรรม**, (คณะศึกษาศาสตร์:สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, ๒๕๔๐).

ความเจริญและความมั่นคงแก่ตนเองและประเทศชาติ ต้องฝึกฝนตนเอง ให้มีคุณธรรม คุณธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นมากสำหรับบุคลากรที่พึงประสงค์ขององค์กร องค์กรควรให้การส่งเสริมสนับสนุนและชักจูงให้บุคลากรขององค์กรสนใจคุณธรรมและพร้อมปฏิบัติกับชีวิตการทำงานของตนเองต่อไป

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติที่เป็นความดี ความถูกต้อง ซึ่งอยู่ภายในจิตใจของบุคคล ช่วยเสริมสร้างจิตใจให้ตั้งงามให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีตและประเสริฐ เช่นความรัก ความเมตตา อยากรให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความยินดี การวางตัวเป็นกลาง ความมีน้ำใจ การเสียสละ ความกตัญญู ความละเอียด และความกลัวบาป ความเคารพนบถ และความสุภาพอ่อนโยน เป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งของการปฏิบัติจริยธรรมคุณธรรมเป็นสมบัติของมนุษย์ชาติโดยเฉพาะผู้มีคุณธรรมจึงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้ ความเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกและพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกอย่างถูกต้องดีงาม

๒.๑.๒ ความสำคัญของคุณธรรม

คุณธรรมเป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นมากสำหรับบุคคลต่างๆ ที่เสริมสร้างสุขและความเจริญให้กับบุคคลและประเทศชาติเป็นส่วนรวม ดังที่นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ว่า

พิศิษฐ์ ศิริรักษ์ ได้กล่าวว่า คุณธรรมเป็นตัวกำหนดให้คนกระทำแต่สิ่งที่ดีงาม ไม่ก่อความวุ่นวายให้สังคม ถ้าคนเรามีคุณธรรมสังคมก็จะมีแต่ความสงบสุขร่มเย็น แต่ถ้ามนุษย์ขาดคุณธรรมทำให้สังคมเกิดความวุ่นวาย แ่งแย้งชิงดีกัน ซึ่งจะก่อความเดือดร้อนให้แก่บุคคลที่อยู่รอบข้างหรือใกล้เคียงและการพัฒนาบุคคลด้วยคุณธรรมต้องฝึกฝนให้มีความรู้สึกตระหนักรู้ว่าอะไรดี อะไรควร อะไรไม่ควร อะไรดี และปฏิบัติแต่ในทางที่ถูกที่ควรให้เป็นปกติวิสัย การพัฒนาในสิ่งดังกล่าวควรใช้สิ่งโน้มน้าให้มีคุณธรรมสูง มีความระลึกได้ว่าอะไรไม่ควร และความรู้สึกตัวว่ากำลังทำอะไรอยู่ ผู้หวังความสงบสุขความเจริญและความมั่นคงแก่ตนเองและประเทศชาติ ต้องฝึกฝนตนเองให้มีคุณธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นมากสำหรับบุคลากรที่พึงประสงค์ขององค์กร องค์กรควรให้การส่งเสริมสนับสนุนและชักจูงให้บุคลากรขององค์กรสนใจคุณธรรม และพร้อมปฏิบัติกับชีวิตการทำงานของตนเองต่อไป

วคิน อินทสระ ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมว่า คุณธรรม เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติให้คนเป็นคนดี มีความรักสามัคคี มีความโอบอ้อมอารีและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บุคคลที่มีคุณธรรมย่อมนำสุขมาให้บุคคลรอบข้าง ทั้งนี้เพราะคุณธรรมเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อตอบสนองความปรารถนา สามารถมองเห็นได้ว่า อะไรเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของคนกลุ่มใหญ่ และพร้อมที่จะแสดงออกเมื่อมีเหตุการณ์ หรือสิ่งแวดล้อมมากระตุ้น คุณธรรมจึงเป็นหลักธรรมสำคัญที่บุคคลทั่วไปควรนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดขึ้นในตนเพื่อเป็นการเสริมสร้างให้มีความรักสามัคคี มีความโอบอ้อมอารี คุณธรรมเป็นเครื่องช่วยให้แต่ละบุคคลประสบความสุขความเจริญในหลายๆด้าน เป็นเครื่องธำรงศักดิ์ของความเป็นมนุษย์เรา เป็นเครื่องเริ่มบุคลิกภาพ เป็นเครื่องเริ่มเสริมมิตรภาพ เป็นเครื่องสร้างความสบายใจ เป็นเครื่องส่งเสริมความสำเร็จ^{๑๑}

สรุป ความสำคัญของคุณธรรม คือความประพฤติที่ดีการทำให้เกิดคุณงามความดี นิยัดีงาม ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อตอบสนองความปรารถนา คุณธรรมจึงเป็นหลักธรรมสำคัญที่บุคคล

^{๑๑}วคิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, หน้า ๑๐๗.

ทั่วไปควรนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดขึ้นในตนเพื่อเป็นการเสริมสร้างให้มีความรักสามัคคี มีความโอบอ้อมอารี เพื่อให้เกิดความสุขแก่ตนเองและผู้ร่วมงาน

๒.๑.๓ ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรม (Morality) เป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่ดั่งามถูกต้อง อันเป็นสิ่งที่ประสงค์ของสังคมและจริยธรรม จะมีได้ต้องปลูกฝังฝึกหัดโดยเริ่มจากการปลูกฝัง คุณธรรม (Virtue) ลงในใจก่อน การปลูกฝังคุณธรรมจำต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนาอันได้แก่ ศีล(Precept) อันหมายถึงหลักหรือกฎเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติเพื่อตัด หรือฝึกหัดกาย วาจา ให้เรียบร้อย ให้เป็นปกติ กล่าวคือจะพูดหรือทำอะไรให้เป็นไปตามปกติ อย่าให้ผิดปกติ (ผิดศีล) เช่น พูดไม่ถูกต้องให้เป็นธรรม กระทำให้ถูกต้องให้เป็นธรรม เมื่อพูดหรือกระทำถูกต้องเป็นธรรม ย่อมมีความสุข ความสบาย เยือกเย็นไม่เดือดร้อนอันเป็นผล การมีความสุขความสบาย เยือกเย็น ไม่เดือดร้อนดังกล่าว จึงเป็นผลของการมีศีล หรือเป็นผลแห่งการมีคุณธรรมในจิตใจ เมื่อมีคุณธรรม ในจิตใจแล้วก็เป็นเหตุให้ประพฤติจริยธรรมได้ถูกต้อง ดังนั้นคุณธรรมและศีลจึงเป็นโครงสร้างของ จริยธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ ได้กล่าวว่า “จริยธรรม” หมายถึง ความประพฤติกิริยาที่ควรประพฤติ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม^{๑๒}

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระเพิ่มเติม ช่วงที่ ๑/ยุค) ได้ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ^{๑๓}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า จริยธรรม ในความหมายที่แท้ คือการดำเนินชีวิตทั้งระบบจริยธรรมในทางตะวันตกเป็นแค่ Morality คือแค่ศีลเท่านั้น แต่ในความหมายทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “พรหมจรรย์” หรือ “จริยธรรม” ได้แก่ มรรค มีศีล สมาธิ ปัญญา^{๑๔}

พุทธทาสภิกขุ ได้อรรถาธิบายถึงความหมายของคำว่า “จริยธรรม” แปลว่า “เป็นสิ่งที่พึงประพฤติจะต้องประพฤติในส่วนศีลธรรมเท่านั้น หมายถึง สิ่งที่กำลังประพฤติอยู่หรือประพฤติแล้ว จริยธรรมหรือ (Ethics) อยู่ในรูปของปรัชญา คือสิ่งที่ต้องคิดต้องนึกส่วนเรื่องศีลธรรม (Morality) นี้ต้องทำอยู่จริงๆ เพราะเป็นปัญหาเฉพาะหน้า”^{๑๕}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึง จริยธรรมว่า “เป็นของการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ ดังนี้”^{๑๖}

^{๑๒}ราชบัณฑิตยสถานพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ, ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔), หน้า ๓๐๓.

^{๑๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระเพิ่มเติม ช่วงที่ ๑/ยุค), พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๑.

^{๑๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา กรมวิชาการ, ๒๕๕๓), หน้า ๔.

^{๑๕}พุทธทาสภิกขุ, พุทธทาส แนวจริยธรรมร่วมสมัย ชุดที่ ๓ จุดหมายปลายทาง และตัวแท้ของจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงตะวัน, ๒๕๕๓), หน้า ๙๕.

^{๑๖}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย, (กรุงเทพมหานคร โครงการตำรา สำนักที่ปรึกษากรมอนามัย: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

๑. พฤติกรรมทางกาย วาจา และการใช้อินทรีย์ ในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

๒. จิตใจของเรา ซึ่งมีเจตจำนง ความตั้งใจ แรงจูงใจที่จะทำให้เรามีพฤติกรรมสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างไร ตามภาวะและคุณสมบัติต่างๆ ของจิตใจนั้นๆ

๓. ปัญญา ความรู้ ซึ่งเป็นตัวชี้ทางให้ว่าเราจะสัมพันธ์อย่างไรจึงจะได้ผล และเป็นตัวจำกัดขอบเขตว่าเราจะสัมพันธ์กับอะไร จะใช้พฤติกรรมได้แค่ไหน เรามีปัญญา มีความรู้แค่ไหน เราก็ใช้พฤติกรรมได้ในขอบเขตนั่นๆ ถ้าเราจะขยายปัญญาความรู้ออกไป เราก็มีพฤติกรรมซับซ้อนและได้ผลดียิ่งขึ้นและท่านกล่าวต่อไปอีกว่าความสำคัญในการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม ในการจัดการเรียนการสอน คุณธรรมจริยธรรมจึงมีความสำคัญและมีคุณค่า อย่างยิ่งในการกระทำต่างๆ กล่าวโดยสรุป คุณค่าที่ต้องการในทางจริยธรรมของหลักสูตร มีดังนี้

๑. ให้เป็นผู้หนักแน่นในเหตุผลและมองเห็นการกระทำ และผลการกระทำตามแนวทางของเหตุปัจจัย ไม่เชื่อสิ่งมกมาย ตีนขาว เช่น เรื่องแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

๒. ให้เห็นว่า ผลสำเร็จที่ตนต้องการจุดหมายที่ปรารถนา จะเข้าถึงหรือสำเร็จได้ด้วยการลงมือทำ คือ จึงต้องพึ่งตนเองและทำความเพียรพยายามและไม่คอยโชคชะตา ไม่หวังผลดลบันดาลหรือรอผลการเช่นสรวงอ้อนวอน

๓. ให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองที่จะงดเว้นจากกรรมชั่ว และรับผิดชอบต่อผู้อื่นด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลทำความดีต่อเขา

๔. ให้ถือว่าบุคคลมีสิทธิและหน้าที่โดยธรรมชาติที่จะทำการต่างๆ เพื่อแก้ไขปรับปรุงสร้างเสริมตนเองให้ดีขึ้นไป โดยเท่าเทียมกันสามารถทำตนให้เลวลงหรือให้ดีขึ้นไป ให้ประเสริฐ จนถึงยิ่งกว่าเทวดาและพรหมได้ทุกๆ คน

๕. ให้ถือว่าคุณธรรม ความสามารถ ความดีความชั่วที่ทำ ความประพฤติปฏิบัติ เป็นเครื่องวัดความทรามหรือประเสริฐของมนุษย์ไม่ให้มีการแบ่งแยกโดยชาติชั้นวรรณะ

๖. ในแ่งกรรมเก่าให้ถือเป็นบทเรียนและให้รู้จักพิจารณาเข้าใจตนเองตามเหตุผลไม่ควรเพ่งโทษแต่ผู้อื่น มองเห็นพื้นฐานทุนเดิมของตนที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อรู้จักที่จะแก้ไขปรับปรุงและวางแผนสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าต่อไปถูกต้อง

๗. ให้ความหวังในอนาคตสำหรับสามัญชนทั่วไป

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ กล่าวคำว่า จริยธรรม แยกออกเป็น จริย+ธรรม คำว่า จริยะ หมายถึง ความประพฤติหรือกิจที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติเมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเป็น “จริยธรรม” จึงได้ความหมายตามตัวอักษรว่า “หลักความประพฤติ” หรือ “แนวทางของการประพฤติ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๒๕ ให้คำนิยามว่า จริยธรรม คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติศีลธรรมกฎศีลธรรม^{๑๗}

^{๑๗}ไพฑูรย์ สินลารัตน์, **ความรู้คู่คุณธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การกระทำอันดีงามที่เกิดจากการมีคุณธรรมในเรื่องนั้นๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม^{๑๘}

โคลเบอร์ก (Kohlberg, L.) ได้ให้ความหมายจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์ และมาตรฐานของความประพฤติในสังคมซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนมีพฤติกรรมในสังคม ซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนมีพฤติกรรมของตนเองได้นั้น สังคมจะเป็นตัวตัดสินว่าการกระทำนั้นถูกหรือผิด โดยในแต่ละสังคมจะมีเกณฑ์ในการตัดสินของสังคมนั้น^{๑๙}

เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำทางกายทางวาจา ทางใจ อันดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติ^{๒๐}

ปราณี วิรุทธวนิชย์ ให้ความหมายของจริยธรรม ว่าหมายถึงความประพฤติและการปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นความประพฤติที่ดีงาม สมควรอย่างยิ่งที่จะปฏิบัติสืบต่อกันไปและถือว่าจริยธรรมเป็นหน้าที่โดยตรงของทุกคนที่จะต้องปฏิบัติ^{๒๑}

จ่านอง ทองประเสริฐ ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรมประกอบด้วย “จริย” ซึ่งแปลว่า พึงประพฤติ, พึงปฏิบัติ, พึงดำเนิน กับคำว่า “ธรรม” ซึ่งมีความหมายหลายอย่าง ความหมายอย่างหนึ่งคือ “หลักการ” ดังนั้น จริยธรรม จึงแปลว่า ธรรมที่พึงประพฤติปฏิบัติหรือหลักดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่จะต้องพัฒนาไปตามลำดับจนถึงขั้นพ้นทุกข์หรือหมดกิเลสทั้งปวง^{๒๒}

บุญมี แท่นแก้ว ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมชาติหรือหลักธรรมที่บุคคลควรประพฤติ จัดว่าเป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่ดีงามถูกต้องอันเป็นสิ่งที่ประสงค์ของสังคม และจริยธรรมจะมีได้จำต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนา อันได้แก่ ศีล (Precept) หมายถึงหลักหรือกฎเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติเพื่อคัดหรือฝึกหัดกายและวาจาให้เรียบร้อยให้เป็นปกติ กล่าวคือจะพูดหรือทำสิ่งใดให้เป็นไปตามปกติอย่าให้ผิดปกติ (ผิดศีล) เช่น พูดให้ถูกต้อง ให้เป็นธรรม กระทำให้ถูกต้องให้เป็นธรรม เมื่อพูดหรือกระทำถูกต้องเป็นธรรม ย่อมมีความสุขความสบายเยือกเย็นไม่เดือดร้อน อันเป็นการมีความสุข ความสบาย เยือกเย็น ไม่เดือดร้อน ดังกล่าวจึงเป็นผลของการมีศีลหรือเป็นแห่งการมีคุณธรรมในจิตใจ เมื่อมีคุณธรรมในจิตใจแล้วก็เป็นเหตุให้ประพฤติจริยธรรมได้ถูกต้อง ดังนั้น คุณธรรมและศีลจึงเป็นโครงสร้างจริยธรรม^{๒๓}

^{๑๘} ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๕๓).

^{๑๙} Kohlberg, L., *Development of moral character and moral ideology in moral reasoning. Review of child development research*, (Hartford: Connecticut Printers, 1984), pp. 383-432.

^{๒๐} เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร, *ศิลปวัฒนธรรมไทย*, หน้า ๕๘.

^{๒๑} ปราณี วิรุทธวนิชย์, *จริยธรรมกับชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๒), หน้า ๔.

^{๒๒} จ่านอง ทองประเสริฐ, *หลักการครองตน*, (กรุงเทพมหานคร: สนุกอ่าน, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓.

^{๒๓} บุญมี แท่นแก้ว, *จริยธรรมกับชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ ๖), (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕.

ทิตนา แชมมณี ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า “จริยธรรม เป็นการแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เห็นเป็นรูปธรรม”^{๒๔}

ประกาศรี สืออำไพ ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม (Ethics) มาจากภาษาอังกฤษว่า “Ethos” แปลว่าหลักความประพฤติหรือลักษณะนิสัย (Character) หมายถึงความคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณค่าหรือค่านิยม (Value Concepts) และจริยธรรมยังหมายถึงหลักความประพฤติที่อบรมกิริยา และปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรม หรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมทำให้เห็นถึงความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะของจิตใจที่ดีงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ทำให้บุคคลมุ่งกระทำความดีละเว้นความชั่ว มีแนวทางการประพฤติอยู่ในเรื่องของความดีความถูกต้องความควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรม และมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีโดยสำนึกที่จะใช้สิทธิ และหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์และได้เสนอพื้นฐานการจัดการศึกษาด้านจริยธรรมที่สำคัญไว้ ๓ ประการคือ^{๒๕}

๑. หลักจริยธรรม (Moral Principles) ประกอบด้วย

๑.๑ อัตวิจิ (Self) เป็นการวิเคราะห์ที่ได้จากตนเองมองเห็นมาตรการและวิธีการที่จะดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ถูกต้อง การกล่อมเกลา การขัดเกลา พื้นฐานของจิตใจให้มั่นคงในคุณธรรม

๑.๒ การแลกเปลี่ยน (Exchange) คือ รู้จักการให้ถ้าตนเองรู้จักการให้แลกเปลี่ยนกัน ไม่เอาเปรียบกัน เติมสิ่งที่ขาดตกบกพร่องให้สมบูรณ์ ความขาดแคลนยากไร้ก็จะลดน้อยลงการแลกเปลี่ยนกันจะทำให้มีสภาพที่สมบูรณ์

๑.๓ สัมพันธภาพ (Relationship) คือความสัมพันธ์ที่ผูกพันกันโดยทางเครือญาติการติดต่อคุ้นเคยกันหรือโดยกิจกรรมทางสังคม ทำให้แนวความคิดขยายขอบเขตกว้างออกจากตนเองเพื่อแผ่ไปยังผู้อื่น

๑.๔ ระบบสังคม (Social System) คือค่านิยมที่วิเคราะห์คุณค่าความถูกผิด ชั่ว ดี จนเป็นหลักการ กฎเกณฑ์กำหนดแนวศีลธรรมให้ยึดถือปฏิบัติถ้าถึงระดับเข้มข้นก็จะเป็นลัทธิศาสนามีศาสดาเป็นผู้ชี้แนะแนวทางความประพฤติ ก่อตัวเป็นกลุ่มสังคมใหญ่ ได้แก่ ขาติรวมอารยธรรม วัฒนธรรม เป็นต้น อันเป็นวิถีทางในการดำรงชีวิตของสังคม

๑.๕ การบำเพ็ญประโยชน์และพันธสัญญาประชาคม (Utility and Social Contract) เป็นการปฏิบัติตามระเบียบ ก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชาติมีความสัมพันธ์เป็นมิตรไมตรี ต่างแสดงความสามารถตามบทบาทของตน ใช้สิทธิและหน้าที่ทำให้เกิดความสงบสุขและความสามัคคี สามารถควบคุมการรุกรานล่งล้ำอธิปไตยโดยมิชอบได้

^{๒๔}ทิตนา แชมมณี, การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: เสริมสินพรเพลส ชิสเท็ม, ๒๕๔๓), หน้า ๔.

^{๒๕}ประกาศรี สืออำไพ, อ้างใน กรมวิชาการ, กรอบความคิดเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร: ครุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓-๑๕.

๑.๖ สากลธรรม (Universal) คือหลักมโนธรรมสากลที่ครอบคลุมหมดทั้งโลกเป็นข้อยืนยันคุณค่าความดีของทุกศาสนาว่าล้วนมุ่งวางแนวทางให้คน หรือศาสนิกชนของตนบำเพ็ญตนอยู่ในคุณงามความดีตามที่ได้สร้างสรรค์หลักธรรมไว้ มีการกล่อมเกลาจิตใจให้ศรัทธาแน่วแน่ในการบำเพ็ญตนให้มีสาระ มุ่งถึงเป้าหมายของความเชื่อสูงสุดที่ยึดมั่น ซึ่งล้วนเป็นสัจดีหรือหนทางที่ตรงไป หลักจริยธรรมที่ขยายขอบเขตจากเล็กสุดคือเฉพาะตนไปจนถึงสากล

๒. การอธิบายค่านิยม (Value Clarification) ประกอบด้วย

๒.๑ การเลือกคุณค่า (Choosing) คือ การดำเนินชีวิตที่มีวิถีทางให้เลือกมากมายขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เหตุการณ์ ความเหมาะสมที่จะเลือกกระทำหรือละเว้นการกระทำสิ่งใด

๒.๒ การกำหนดคุณค่า (Prizing) คือ กำหนดน้ำหนักซึ่งดูว่าควรเลือกสิ่งใดที่ควรกระทำ เรียงลำดับ จากมากไปหาน้อยสิ่งใดที่ประสงค์หรือต้องการมากที่สุดจึงยึดถือในสิ่งนั้น การตีค่าขึ้นอยู่กับผู้กำหนดของสิ่งหนึ่งอาจมีค่าต่อคนหนึ่งมากกว่าผู้อื่น การกำหนดคุณธรรมจึงต้องเป็นสากลจึงจะเกิดความเข้าใจในแนวเดียวกัน

๒.๓ การปฏิบัติตามคุณค่า (Acting) คือการกระทำจากสิ่งที่เลือกแล้วกำหนดค่าไว้แล้วว่าดีที่สุดใน บุคคลพึงปฏิบัติตาม และอธิบายค่านิยมที่ตนยอมรับปฏิบัตินั้นให้ได้ถ้าสังคมที่กว้างขึ้นควรมีระบบระเบียบเป็นกฎเกณฑ์ให้ชัดเจน

๓. องค์ประกอบของจริยธรรม (Moral Elements) ประกอบด้วย

๓.๑ ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งกว่าการหย่อนระเบียบวินัยทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและบทบาทของแต่ละบุคคล

๓.๒ สังคม (Society) เป็นการรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระบบระเบียบแบบแผนก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ตรงไป มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

๓.๓ อิสระเสรี (Autonomy) เป็นความมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความสามารถในการดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษา ประสบการณ์ในชีวิตมีความสุขอยู่ในระเบียบวินัยและสังคมของตน เป็นค่านิยมที่สูงที่สุดที่ควรได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระสามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรม

เพ็ญแข ประจันปัจจนิก และคณะ ได้ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” ว่าหมายถึง หลักการ ศีลธรรม ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี พฤติกรรมอันดีงามที่ปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคลสามารถใช้เป็นแนวทางให้แก่บุคคลในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับในสังคมเป็นกฎเกณฑ์ในการตัดสินพฤติกรรมของบุคคลว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี ควรจะทำหรือไม่ควรทำ^{๒๖}

พจนานุกรมลองแมน (Longman Dictionary) ได้ให้ความหมายไว้ว่าจริยธรรมใช้คำภาษาอังกฤษว่า “moral” แปลว่า เรื่องที่เกี่ยวกับอุปนิสัย ความประพฤติ หรือการกระทำของบุคคล

^{๒๖} เพ็ญแข ประจันปัจจนิก และคณะ, รายงานการวิจัยเรื่อง “การยกระดับคุณธรรม จริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม: แนวทางและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔.

ซึ่งตัดสินว่าดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด โดยถือว่า ต้องการกระทำสิ่งที่ดี ที่ถูกหรือผิด โดยถือว่า ต้องการกระทำสิ่งที่ดี ที่ถูก เพื่อให้พฤติกรรมหรือการกระทำของตนบริสุทธิ์ สิ่งใดที่เป็นจริยธรรม สิ่งนั้นควรกระทำ ควรประพฤติ^{๒๗} จากความหมายของนักวิชาการ จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม และเป็นธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงคุณงามความดี เพราะความประพฤติใดที่เรียกว่าดี ความประพฤติใดที่เรียกว่าชั่ว แต่ในบางกรณีเราจะต้องพิจารณาก่อนที่จะบอกได้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ความเห็นของคนเราเกี่ยวกับเรื่องดีหรือชั่วไม่เหมือนกัน เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีมาตรฐานสำหรับการวัดหรือตัดสินใจไม่เหมือนกัน มาตรฐานการตัดสินใจความดี ความชั่ว อาจมองได้เป็น ๔ ด้าน ด้านสังคม, ด้านเศรษฐกิจ, ด้านปรัชญา, และด้านศาสนา ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เห็นรูปธรรม

๒.๑.๔ ความสำคัญของจริยธรรม

มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้เพียงผู้เดียวไม่ได้ มนุษย์จะต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อม สิ่งที่สามารถควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปอย่างดี เป็นไปในทิศทางสันติสุขและสร้างสรรค์ก็คือ จริยธรรมนั่นเอง จริยธรรมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในทางการอยู่ร่วมกัน ในทางตรงกันข้ามถ้ามนุษย์ไม่มีจริยธรรมเมื่อมีสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันเมื่อใดก็อาจจะเป็นไปในทางโหดร้าย ทารุณหรือเอ่เปรียบกันเสมอ เช่น การฆ่าฟัน ทำร้ายกัน คดโกง ทุจริต ฉ้อฉล เป็นต้น ดังนั้นถ้าจะมีคำถามว่า จริยธรรมมีความสำคัญต่อมนุษย์อย่างไร^{๒๘} ได้สังเคราะห์ความสำคัญของจริยธรรมไว้ ดังนี้

๑. จริยธรรม อันเป็นพื้นฐานสำคัญๆ ที่ประเทศส่วนใหญ่มี ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว เพื่อเป็นฐานที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ ร่วมกันพัฒนาความเจริญและความมั่นคงของประเทศชาติได้ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ อดทน ซื่อสัตย์ มีวินัย เคารพในระเบียบ ความรับผิดชอบ รู้หน้าที่และประหยัด รวมทั้งพบว่า คุณลักษณะเด่นของคนเอเชียคือ ความกตัญญู ความรักชาติ ความอ่อนน้อม ขณะที่คุณลักษณะเด่นของคนยุโรป อเมริกาเหนือ และแอฟริกาใต้ มีจุดเด่นเรื่องการยอมรับความแตกต่างและความหลากหลาย

๒. บทเรียนของประเทศต่างๆ ชี้ว่า แม้ประเทศจะเสียหายทางวัตถุหรือจะมีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเพียงใดก็ตาม ทุกประเทศยังอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนา วัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งที่ตั้งงามให้คงอยู่ต่อเนื่อง แต่แตกต่างกันออกไปในเรื่องการให้ความสำคัญ

๓. ศาสนาเป็นรากฐาน สำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคม ศาสนาพุทธ นิิกายมหายานและคำสอนของขงจื้อมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณลักษณะและคุณธรรมเด่นเรื่องความซื่อสัตย์ ความเคารพในอาวุโส การจัดระเบียบของสังคม ความสัมพันธ์และหน้าที่ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ในองค์กรและสังคมโดยรวม ในเกาหลีใต้ หวันและเวียดนาม ส่วนคำสอนของพุทธศาสนาเถรวาทส่งผล

^{๒๗} พจนานุกรม Longman Dictionary of Contemporary English, (Burnt Mill: Pitman. 1984), p. 706.

^{๒๘} เจื้อจันท์ จงสถิตอยู่, สังเคราะห์ความสำคัญของจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (๒๕๕๐, หน้า ช-ญ).

ให้ชาวพุทธสิงหลเป็นคนอ่อนน้อม ซื่อสัตย์ และศาสนาฮินดูและคัมภีร์พระเวทส่งผลให้คนอินเดียเคร่งในศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม เชื่อในโชคชะตาผู้ทำกรรมดี

ปัจจัยต่างๆ รวมทั้งศาสนามีผลต่อคุณลักษณะของคนในยุโรป อเมริกาเหนือและแปซิฟิก โดยไม่สามารถระบุชี้ชัดว่ามีผลจากศาสนาเด่นด้านใดหรือมากน้อยเพียงใด แม้ว่าผู้นับถือศาสนาคริสต์ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ยังนิยมไปโบสถ์ในวันอาทิตย์

๔. สถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่ทุกประเทศยังให้ความสำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนประเทศในเอเชีย ข้อมูลชี้ไว้อย่างเด่นชัดว่า ครอบครัวถ่ายทอดค่านิยมจากศาสนา ลัทธิ และความเชื่อต่างๆ ผ่านพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่สู่ลูกหลานที่ช่วยหล่อหลอมคุณลักษณะเด่นชัดมากโดยเฉพาะเรื่องความเคารพในอาวุโส ความอ่อนน้อม ความกตัญญู ส่วนในประเทศในยุโรป อเมริกาเหนือ ครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวประกอบด้วยพ่อแม่และแม่เลี้ยงลูกที่หล่อหลอมคุณลักษณะด้านการช่วยเหลือตนเอง ความมีวินัย และความมีระเบียบ

สำหรับการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมผ่านสถาบันการศึกษาบางประเทศมีทั้งการจัดสอนเป็นรายวิชา ซึ่งมีทั้งวิชาทางด้านศาสนาโดยตรงหรือวิชาอื่นที่มีเป้าหมายสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ส่วนประเทศที่มีประชากรนับถือศาสนาหลากหลาย จะไม่สอนวิชาศาสนาโดยตรงในโรงเรียนวิชาที่ใช้สอนเพื่อหล่อหลอมคุณลักษณะ ได้แก่ วิชาว่าด้วยการเป็นพลเมืองดี วิชาปรัชญาชีวิต โดยมีการสอนผ่านกระบวนการกิจกรรมที่เชื่อมโยงชีวิตจริง สิ่งรอบข้างและสภาพแวดล้อม การสอนให้คิดวิเคราะห์ รู้จักเหตุและผล การยอมรับความแตกต่างและเคารพในสิทธิของผู้อื่น

จ้านง ทองประเสริฐ ได้กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรมว่า บุคคลใดที่มีจริยธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน จะทำให้เป็นผู้ที่มีแต่ความเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงในหน้าที่การงานได้รับการยกย่องสรรเสริญและเคารพเชื่อฟังจากบุคคลทั่วไป มีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขไร้ภัยอันตรายใดๆ เพราะแวดล้อมด้วยความรัก ความนับถือจากบุคคลที่อยู่รอบข้าง และครอบครัวจะมีความอบอุ่นมั่นคง ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ฝืดเคือง^{๒๙}

ปวย อึ้งภากรณ์ ได้แสดงทัศนะถึงความสำคัญของจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้พอสรุปได้ดังนี้

๑. เพื่อที่จะอบรมนักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีศีลธรรมเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ ทำชอบ ประพฤติชอบ

๒. ควรจะอบรมนักเรียน รวมทั้งนักศึกษามหาวิทยาลัยให้รู้จักใช้ความคิด รู้จักบำรุงสติปัญญา ให้เฉียบแหลมเพื่อนำมาใช้ประโยชน์แก่ตนและแก่ประชาชน

๓. ฝึกนักเรียนให้มีความรู้สำหรับใช้ประกอบอาชีพ โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นนอกจากนี้ยังได้แสดงให้เห็นเพิ่มเติมอีกว่าการศึกษอบรมดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่ในสถานศึกษาเท่านั้น โดยเฉพาะในหัวข้อที่ ๑ ควรจะรับการอบรมจากทางบ้าน ข้อนี้สำคัญมากแม้จะเป็นเรื่องที่เราคุ้นเคย แต่ด้วยสมัยปัจจุบัน พ่อ-แม่ ผู้ปกครอง มักโยนความรับผิดชอบไปให้ครูอาจารย์ และสถานศึกษา ดังนั้นสถานศึกษาที่มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับวิชาการและวิชาชีพ ตามข้อ ๒ และข้อ ๓ ผู้ใดได้รับการศึกษาในระดับต่ำ

^{๒๙}จ้านง ทองประเสริฐ, หลักการครองตน, หน้า ๑๔.

กว่าก็จะได้รับประโยชน์น้อย แต่ถ้าการศึกษาสูงขึ้นไปก็จะได้รับประโยชน์เพิ่มพูนขึ้น แต่หากผู้ใดมีสันดานเลวและบกพร่องในข้อ ๑ คือ ปราศจากความซื่อสัตย์สุจริต และมีศีลธรรม คุณประโยชน์ที่จะได้รับจากข้อ ๒ และ ๓ ย่อมกลายเป็นโทษและในบางกรณีย่อมกลายเป็นโทษมหันต์

สรุปได้ว่า บุคคลใดที่มีจริยธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน จะทำให้เป็นผู้ที่มีแต่ความเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงในหน้าที่การงาน ได้รับการยกย่องสรรเสริญและเคารพเชื่อฟังจากบุคคลทั่วไป มีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ไร้ภัยอันตรายใดๆ เพราะแวดล้อมด้วยความรัก และมักเป็นบุคคลที่ได้รับความนับถือจากบุคคลที่อยู่รอบข้าง อันเป็นการก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขทั้งต่อตนเองและสังคม เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างทั้งคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดขึ้นในบุคคลนั้นมากที่สุด

๒.๑.๕ องค์ประกอบของคุณธรรมและจริยธรรม

ฉันทนา จันทร์บรรจง ได้ทำการวิจัยเพื่อประกอบการพิจารณาจัดทำร่างกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ในประเด็นการศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม โดยได้สำรวจความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้ จำนวน ๑๐๐ คน พบว่า ผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อเสนอ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม ๑๑ ประการ^{๓๐} คือ

๑. กำหนดให้การสอนจริยศึกษา ศาสนศึกษาเป็นวิชาบังคับ
๒. ให้สอดแทรกการสอนในวิชาต่างๆทุกวิชา
๓. เลือกรื้อหาคุณธรรม/จริยธรรม ที่เหมาะสม
๔. ให้ความสำคัญกับกิจกรรมเสริมสร้างลักษณะนิสัยและจัดการอย่างถูกต้องตามทฤษฎี
๕. ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี
๖. จัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการสอน
๗. จัดโอกาสให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล
๘. จัดโอกาสพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ และชุมชนที่เป็นแบบอย่าง
๙. จัดโอกาสสัมผัสธรรมชาติแวดล้อม
๑๐. จัดโอกาสให้พบเห็นสิ่งที่มีคุณค่า
๑๑. จัดโอกาสให้แสดงพฤติกรรมที่ดีและเสริมแรงตามหลักจิตวิทยา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรประพฤติเพื่อให้เกิดความดีและความถูกต้องแก่สังคม จริยธรรมที่สูงที่สุด คือ การประพฤติปฏิบัติโดยยึดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม คือ แนวทางในการประพฤติเพื่อยุติกันได้อย่างร่มเย็นในสังคม และจริยธรรมมีโครงสร้างอย่างน้อย ๒ ข้อ คือ ศีลธรรม (Moral Value) คือสิ่งที่ดเว้นไม่ควรปฏิบัติและคุณธรรม (Ethical Value) คือ สิ่งที่ควรปฏิบัติ^{๓๑}

^{๓๐} ฉันทนา จันทร์บรรจง อ่างใน วิเชียร เกตุสิงห์, “รายงานการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อลักษณะความเป็นพลเมืองไทยของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, (กรุงเทพมหานคร: เจริญผล, ๒๕๔๑).

^{๓๑} กรมวิชาการ, คู่มือการสร้างเครื่องวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัย, ๒๕๓๙.

ประเวศ วะสี กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรม คือ คุณสมบัติของความเป็นมนุษย์อันเป็นไปเพื่อความสุขของตนเองและการอยู่ร่วมกันหรือศีลธรรม นอกจากนี้ยังกล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมคือ การเป็นผู้มีใจสูงไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว แสดงออกโดยการไม่เบียดเบียน มีความเมตตากรุณา มุ่งช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์^{๙๒}

นภาพร ญ เชียงใหม่ และคณะ ให้ความหมายคุณธรรมจริยธรรม (Ethics)^{๙๓} ว่าเป็น คุณความดีงาม สภาพที่เกื้อกูล การประพฤติธรรมและวิชาที่เกี่ยวกับการประพฤติธรรมจะต้องประพฤติอยู่ในกุศลธรรมเท่านั้น ส่วนที่เป็นอกุศลไม่เรียกว่าเป็นการประพฤติที่ถูกต้องอันได้แก่ ศีลธรรม กฎเกณฑ์ ความถูกต้องหรือหลักธรรมคำสั่งสอนในศาสนาต่างๆสิ่งที่จะเป็นจริยธรรม จริยศาสตร์ได้ที่สำคัญที่สุดคือ คำสอนของศาสนาเพราะผู้ที่นับถือศาสนาย่อมถือว่าเป็นคนดีของสังคม เพราะศีลธรรม ของศาสนาต่างๆ มีมาตรการของความประพฤติดีเป็นสากล แม้ว่าบางศาสนาจะสอนไม่เหมือนกันแต่จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ย่อมเหมือนกัน คือ ไม่ขัดกับมาตรการของความประพฤติที่ดี เป็นสากลความประพฤติตามความเชื่อทางศาสนาของผู้ที่ปฏิบัติย่อมได้รับการยอมรับให้การปฏิบัติ ตามมาตรฐานสากลมีคุณค่าสูงขึ้น ลักษณะของคุณธรรมจริยธรรมเป็นลักษณะที่สมบูรณ์แบบ สามารถตัดสินความดีความชั่วได้อย่างมีเหตุผล

ตารางที่ ๒.๑ สรุปองค์ประกอบของคุณธรรมและจริยธรรม

ชื่อผู้วิจัย	วิจัยเรื่อง	ผลการวิจัย
ฉันทนา จันทร์บรรจง	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อลักษณะความเป็นพลเมืองไทยของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน	พิจารณาจัดทำร่างกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ในประเด็นการศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม สํารวจความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้จำนวน ๑๐๐ คน ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อเสนอที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม
กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ	คู่มือการสร้างเครื่องวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัย	จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรประพฤติเพื่อให้เกิดความดีและความถูกต้องแก่สังคม จริยธรรมที่สูงที่สุด คือ การประพฤติปฏิบัติโดยยึดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ
ประเวศ วะสี	พฤติกรรมนักเรียนที่ผ่านการอบรมโครงการพัฒนาและส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรม	กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรม คือ คุณสมบัติของความเป็นมนุษย์อันเป็นไปเพื่อ สุขของ ตนเองและการอยู่ร่วมกัน หรือศีลธรรม

^{๙๒}ประเวศ วะสี อ่างใน จรัส ถาวร, “พฤติกรรมนักเรียนที่ผ่านการอบรมโครงการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม”, *การค้นคว้าอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

^{๙๓}นภาพร ญ เชียงใหม่ และคณะ, “เทคนิคการสอนคุณธรรมสำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่” รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์,(มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗).

ชื่อผู้วิจัย	วิจัยเรื่อง	ผลการวิจัย
นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ	เทคนิคการสอนคุณธรรมสำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	คุณธรรมจริยธรรมเป็น คุณความดีงาม สภาพที่เกื้อกูล การประพฤติธรรมและวิชาที่เกี่ยวกับการประพฤติธรรมจะต้องประพฤติอยู่ในกุศลธรรมเท่านั้น ส่วนที่เป็นอกุศลไม่เรียกว่าเป็นการประพฤติที่ถูกต้องอันได้แก่ ศีลธรรม กฎเกณฑ์ ความถูกต้องหรือหลักธรรมคำสั่งสอนในศาสนา

๒.๒ แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง ความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข

ดังนั้น เพื่อให้การขับเคลื่อนดังกล่าวมีความชัดเจน เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม “คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ” ที่ควรเร่งปลูกฝัง^{๓๔} ประกอบด้วย

๑. ความขยัน

ขยัน คือ ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ อดทนความขยันต้องปฏิบัติควบคู่กันการใช้สติปัญญาแก้ปัญหาจนเกิดผลสำเร็จ

ผู้ที่มีความขยันคือ ผู้ที่ตั้งใจทำอย่างจริงจังต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควรเป็นคนสูงส่ง มีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รักงานที่ทำตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

๒. ความประหยัด

ประหยัด คือ การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของแต่พอควรพอประมาณให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ฟุ้งเฟ้อ

ผู้ที่มีความประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้คิดก่อนซื้อ เก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

๓. ความซื่อสัตย์

ซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตรงไม่เอินเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้อึก ล้ำเอียงหรืออคติ

ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อหน้าต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ไม่ใช่เล่ห์กล คดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับรู้หน้าที่ของตนเองและปฏิบัติอย่างเต็มที่ถูกต้อง

^{๓๔} กระทรวงศึกษาธิการ, *คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ*, (นโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๕๐).

กรมวิชาการ ได้เสนอแนะแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่อให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต ดังนี้^{๓๕}

๑. มีการเล่านิทานหรือเรื่องราวที่แสดงถึงคุณค่าของความอดทน อดกลั้น และความซื่อสัตย์สุจริต
๒. จัดป้ายประกาศส่งเสริมคนดี เช่น นักเรียนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต หรือนักเรียนที่มีความประพฤติดี
๓. จัดฉายภาพยนตร์วีดีทัศน์ สื่อคอมพิวเตอร์ ประวัติและผลงานของบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริตในวงการต่างๆ
๔. จัดให้มีกิจกรรมสรรหาบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ในท้องถิ่นของตนเองที่สามารถเป็นบุคคลตัวอย่าง และพร้อมเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนได้
๕. จัดกิจกรรมโต้วาที ฝึกการยอมรับข้อขัดแย้งและเหตุผลของผู้อื่น
๖. จัดกิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กมีความอดทน เช่น การเดินทางไกล การเข้าค่ายพักแรม

๔. ความมีวินัย

มีวินัย คือ การยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับและข้อปฏิบัติซึ่งมีทั้งวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม

ผู้มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎ ระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน/องค์กร/ สังคม และประเทศ โดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจ

สมโชค เจริญการ ได้กล่าวว่า การมีวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับและข้อตกลงต่างๆ ของสถานศึกษาได้แก่ การแต่งกายถูกต้องตามกฎระเบียบและข้อบังคับ ตรงต่อเวลา รักษาสาธารณสมบัติ สิ่งแวดล้อม และเข้าร่วมกิจกรรมที่ครูกำหนดและประพฤติตนถูกต้องตามศีลธรรมอันดีงาม^{๓๖}

๕. ความสะอาด

สะอาด คือ ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่องใสเป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

ผู้ที่มีความสะอาด คือ ผู้รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัยสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามสุขลักษณะ ฝึกฝนจิตใจมิให้ขุ่นมัว จึงมีความแจ่มใสอยู่เสมอ

^{๓๕} กรมวิชาการ, คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง-ศีลธรรม ระดับประถมศึกษา, หน้า ๑๔๖-๑๔๗.

^{๓๖} สมโชค เจริญการ, คุณธรรมจริยธรรมสร้างคนให้เป็นคน, วิทยาลัยร้อยเอ็ด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.scpk.com/_tps-๑๓/marticle.php?id=๑๐๓๘๗๗, [๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๘].

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ กล่าวว่า ไม่สกปรก เช่น เสื้อผ้าสะอาด บ้านเรือน น้ำสะอาด หมดจต ผ่องใส เช่น จิตใจสะอาด ไม่มีตำหนิ บริสุทธิ์ ไม่ทุจริต เช่น เขาเป็นคนใจซื่อมือสะอาด^{๓๗}

๖. ความสุภาพ

สุภาพ คือ เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาทที่งดงาม มีสัมมาคารวะ

ผู้ที่มีความสุภาพ คือ ผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ ไม่ก้าวร้าว รุนแรง วางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทางแต่ในเวลาเดียวกันยังคงมีความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้มีการยาท วางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย

กรณียัถวารสุข บุคลภาพในทางสังคม หมายถึง ภาพของแต่ละบุคคลที่ปรากฏในด้านการแต่งกาย ท่วงทีกิริยา การแสดงออก ที่จะทำให้ผู้พบเห็นเกิดความประทับใจทั้งในด้านบวกหรือด้านลบ ผู้ที่ปรากฏกายอย่างดีทั้งด้านการแต่งกายและมารยาทสังคมอันดี จะเป็นທີ່ประทับใจใคร่คบหาสมาคมนิยมชมชื่น บุคลิภาพเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ด้วยการฝึกฝน เช่น การฝึกท่วงที กิริยาที่ดูที่การแต่งกายให้เหมาะสมกับกาลเทศะ การมีการยาทสังคมที่ดี^{๓๘}

๗. ความสามัคคี

สามัคคี คือ ความพร้อมเพียงกันความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกัน ปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้เรียกอีกอย่างว่า “ความสมานฉันท์”

ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลังช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การงาน สำเร็จลุล่วง แก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทาง วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) ท่านได้กล่าวว่า ความสามัคคี คือ ความพร้อมเพียง ความกลมเกลียว ความมีจุดรวมตัวเข้าด้วยกันหรือมุ่งไปด้วยกัน เมื่อบุคคลเหล่านั้นมีความชื่นชมยินดี เห็นชอบร่วมกัน พอใจรวมเป็นอย่างเดียวกัน^{๓๙}

^{๓๗} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ, ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๙๖.

^{๓๘} กรณียัถวารสุข, การพัฒนาบุคลิภาพและการแต่งกาย, (กรุงเทพมหานคร: เจฟริ้น, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๓๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรม ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ ๑/ยุติ), หน้า ๔๓๙.

๘. ความมีน้ำใจ

มีน้ำใจ คือ ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุข ของผู้อื่นและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

ผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่นเข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดในชุมชน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ กล่าวว่า ความมีน้ำใจ คือใจแท้ๆ ใจจริง ความรู้สึกนึกคิดจริงๆ เช่น อยู่ด้วยกันไม่นานก็เห็นน้ำใจว่าเขาเป็นคนอย่างไร ความจริงใจ เช่น เราเห็นว่า เขามีน้ำใจกับเราไม่เคยหลอกลวงเราเลย นิสัยใจคอ เช่น น้ำใจชาย น้ำใจหญิง ความเอื้ออาทร เช่น เขาเป็นคนมีน้ำใจ เธอช่างแล้งน้ำใจ

ตารางที่ ๒.๒ สรุปคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ

คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ	ความหมาย	ผลการวิจัย
๑. ความขยัน	ความขยัน คือ ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที การงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ อดทนความขยัน ต้องปฏิบัติควบคู่กันการใช้สติปัญญาแก้ปัญหาจนเกิดผลสำเร็จ	ผู้ที่มีความขยันคือ ผู้ที่ตั้งใจทำอย่างจริงจัง ต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควรเป็นคนสูงส่งมีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รั้งงานที่ทำตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง
๒. ความประหยัด	ความประหยัด คือ การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของแต่พอควรพอประมาณ ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ฟุ้งเฟ้อ	ผู้ที่มีความประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้คิดก่อนซื้อ เก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ
๓. ความซื่อสัตย์	ซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตรงไม่เอินเอียงไม่มีเล่ห์เหลี่ยมมีความจริงใจ ปลอดจากความ รู้สึกลำเอียงหรืออคติ	ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ คือผู้ที่มีความประ พฤติตรงทั้งต่อหน้าต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ไม่ใช่เล่ห์กล คดโกงทั้งทาง ตรงและทางอ้อม รับรู้หน้าที่ของตนเองและปฏิบัติอย่างเต็มที่ถูกต้อง
๔. ความมีวินัย	มีวินัย คือ การยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับและข้อปฏิบัติซึ่งมีทั้งวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม	ผู้มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขตกฎระเบียบของสถานศึกษา สถาบันองค์กร/ สังคมและประเทศ โดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจ
๕. ความสะอาด	สะอาด คือ ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่องใส เป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น	ผู้ที่มีความสะอาด คือ ผู้รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัยสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามสุขลักษณะ ผีกลฉินจิตใจมิให้มัวหมอง จึงมีความแจ่มใส

คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ	ความหมาย	ผลการวิจัย
๖. ความสุภาพ	สุภาพ คือ เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาทที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ	ผู้ที่มีความสุภาพ คือ ผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ ไม่ก้าวร้าวรุนแรง วางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทางแต่ในเวลาเดียวกันยังคงมีความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้มีการยาท วางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย
๗. ความสามัคคี	สามัคคี คือ ความพร้อมเพียงกันความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกัน ปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้เรียกอีกอย่างว่า “ความสมานฉันท์”	ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลังช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การทำงานสำเร็จลุล่วง แก้ปัญหาและขัดความขัดแย้งได้เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทาง วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ
๘. ความมีน้ำใจ	มีน้ำใจ คือ ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่นและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน	ผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่นเข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดในชุมชน

๒.๒.๑ แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

ประเวศ วะสี กล่าวถึงระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้ว่าอุปสรรคของการพัฒนาจริยธรรม คือ ระบบการศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง เน้นว่าเรียนวิชาอะไร ได้ใช้ตำราอะไร สอบวิชาอะไร และสำเร็จวิชาอะไร เรื่องนี้ท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์ พุดมา ๒๐-๓๐ ปี ว่าเป็นการศึกษาแยกส่วน แยกการศึกษาจากชีวิตเด็กไม่อยากพูดคุยกับพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะคุยแล้วไม่ได้คะแนน คะแนนไปอยู่ ในการท่องตำรา แท้จริงพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย มีความรู้ในตัวมานาน่าจะเรียนรู้^{๔๐}

^{๔๐} ประเวศ วะสี, ระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล นนทบุรี, ๒๕๕๐), หน้า ๓ - ๔.

วิจิตร ศรีสอ้าน กล่าวว่า หากนำจริยธรรมไปทำเป็นวิชาจริยธรรมก็จะไม่เกิดเพราะ จริยธรรมไม่ใช่วิชา ท่านอาจารย์พุทธทาสจะย้ำว่า การเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด คือ การปฏิบัติและการได้ผลจากการปฏิบัติที่เรียกว่าปฏิเวธ คือ ผลจากการปฏิบัติ^{๔๑}

เพ็ชรี รุประวิเชตร์ กล่าวว่า การสร้างคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษามีสถานศึกษาเป็นจำนวนมากที่ได้ละเลย หรือขาดความเข้มแข็งในการที่จะรักษาหรือส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคลากร ทั้งที่เป็นผู้สอนและผู้เรียน ทั้งนี้เพราะมีการมุ่งเน้นการผลิตคนให้มีความรู้ เป็นปริญญาชนมากกว่าปัญญาชน หรือบางแห่งผลิตคนแต่เป็นคนที่ไม่มีความรู้ ความสามารถ เพียงพอ มีแต่วุฒิการศึกษาเป็นเครื่องประดับเท่านั้น หรือผลิตคนที่มีความรู้แต่ขาดคุณธรรมและ จริยธรรมหรือมีทัศนคติและค่านิยมที่ผิดๆ จนทำให้คนในสังคมวัดคุณค่ากันที่ผลประโยชน์ การมุ่งหา สิ่งตอบสนองความต้องการของตนเองอย่างขาดคุณธรรมประจำใจ มีความฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ การเอาเปรียบ ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังได้ให้ความเห็นว่าการแก้ไขหรือการสร้างคุณธรรมและจริยธรรม ในสถานศึกษา ครูอาจารย์มีส่วนสำคัญในการนำและการสร้างคุณธรรมจริยธรรม เพราะเป็นเรื่องภายในจิตใจที่สะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอก ครูจึงควรเป็นแบบอย่างที่ดี ครูจะต้องสร้างจิตใจ ที่มีความเมตตากรุณาต่อนักเรียน มีความปรารถนาดีต่อนักเรียน การสอนทุกครั้งจะต้องสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมและทักษะชีวิต ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ครูต้องหมั่นหาบทความรายงานการวิจัยงานเขียนเรื่องราว หรืออาจสร้างบทความที่ดีที่สร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่สังคม และนำมาเผยแพร่ให้กับนักเรียนในห้องเรียน หรือติดบอร์ดเพื่อให้มีการอ่านอย่างทั่วถึงอยู่เสมอ ครูต้องการณรงค์ ส่งเสริมยกย่อง ประกาศให้รางวัลแก่ผู้เรียนหรือคนในสังคมที่ทำความดี ความงาม มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นที่ยกย่องและเป็นแบบอย่าง ขณะเดียวกันนักเรียนที่ขาด คุณธรรมจริยธรรมที่ดุดาม ครูจะต้องให้อภัยและให้โอกาสสนับสนุนให้นักเรียนคนนั้นกลับตัวกลับใจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเสียใหม่อย่างอดทนอดกลั้นและทุ่มเท^{๔๒}

วิจิตร ศรีสอ้าน ได้กล่าวตอนหนึ่งในการประชุมและปาฐกถาพิเศษ เรื่องพลังเยาวชนเพื่อสร้างคุณธรรมว่า โรงเรียนแต่ละแห่งต้องสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เน้นคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ ได้แก่ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี และมีน้ำใจ เพื่อให้ได้เด็กดี มีความรู้อยู่ดีมีความสุข^{๔๓}

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับวัย ซึ่งในมาตรฐานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของ ผู้เรียนไว้ ๖ ประการ^{๔๔} คือ

^{๔๑}วิจิตร ศรีสอ้าน, คุณธรรม ๘ ประการ, สยามรัฐ, ฉบับประจำวันศุกร์ที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๐.

^{๔๒}เพ็ชรี รุประวิเชตร์, “เอกสารรวบรวมบทความทางวิชาการ บทความพิเศษ และบทความงานวิจัยของอาจารย์ ดร.เพ็ชรี รุประวิเชตร์”, สาขาวิชาบริหารธุรกิจ, (ภาควิชาอาชีวศึกษา: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗).

^{๔๓}วิจิตร ศรีสอ้าน, คุณธรรม ๘ ประการ, สยามรัฐ, ฉบับประจำวันศุกร์ที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๐.

^{๔๔}สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, มาตรฐานตัวบ่งชี้และเกณฑ์พิจารณาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทจุดทอง จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๔.

๑. ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ
๒. ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต
๓. ผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวที
๔. ผู้เรียนมีเมตตากรุณาโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว
๕. ผู้เรียนมีความประหยัด และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
๖. ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

พิจารณาจากข้อ ๖. ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม วิจารณ์ พานิช ได้ให้แนวคิดว่า การจัดการความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม จำเป็นต้องเน้นผู้ปฏิบัติ คือ เป็นกิจกรรมที่ผู้ปฏิบัติคุณธรรมจริยธรรมเอาประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน คือเน้น (Knowledge Sharing) ความรู้ปฏิบัติด้านคุณธรรมแต่ไม่ใช่เพียงแลกเปลี่ยนแค่การเล่าเรื่อง ต้องมีการจดบันทึกข้อมูลความรู้ (Knowledge Assets) เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้วยแล้วรวบรวม เอามาสังเคราะห์เป็นแก่นความรู้ (Core Competence)^{๔๕}

สุนน อมรวิวัฒน์ กล่าวถึงขุมความรู้หรือปัญญาธรรมว่า เป็นหลักการระบบความเชื่อที่คนได้รวบรวมสะสมจากประสบการณ์อันยาวนาน และได้ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมา และสร้างสรรค์ขึ้นใหม่อย่างแยบยลและกลมกลืนกัน การสั่งสอน อบรม บ่มนิสัย เป็นวิธีการสอบแบบไทย ที่น่าจะนำมาใช้พัฒนาจิตใจ โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคม^{๔๖}

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ ได้กล่าวถึงการวัดจริยธรรมว่า การพัฒนาจริยธรรม ไม่ใช่สิ่งที่ติดมาแต่กำเนิด แต่จริยธรรมเกิดจากสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญแต่คุณภาพในการเรียนรู้และสั่งสมจริยธรรมแต่ละคนแตกต่างกัน บางคนมีสำนึกทางจริยธรรมตั้งแต่เล็กๆ บางคนโตแล้วยังไม่มีสำนึกทางจริยธรรม โครงสร้างทางสมอง โครงสร้างการรับรู้ และโครงสร้างของการมีสำนึกบาปบุญคุณโทษเป็นสิ่งสำคัญมากที่ก่อร่างสร้างมนุษย์แต่ละคนให้เป็นตัวตนคนหนึ่ง ให้คนภูมิใจและเสียใจในความเป็นตัวตนของตน ผลจากโครงสร้างทางสมองและอวัยวะสั่งการของร่างกายให้คนแสดงออกทางจริยธรรมแตกต่างกัน หลายคนจึงยกให้เป็นผลมาจากยีน (Genetic) แต่ก็ให้น้อยกว่าสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นสภาพของสังคมทั้งหลายที่คนนั้นเจริญเติบโตขึ้นหรือได้เรียนรู้มีประสบการณ์ทางจริยธรรม จากสังคมนั้นๆ ครอบครัวยุ เพื่อน โรงเรียน สื่อ ล้วนมีอิทธิพลในการพัฒนาจริยธรรมอย่างมาก นอกจากนี้ยังได้อ้างถึงทอมมัส (Thomas) ได้สรุปองค์ประกอบที่มีปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับสิ่งแวดล้อม ๔ อย่าง คือ ความถี่ของประสบการณ์เด็กจากสิ่งแวดล้อม ชีวิตเด็กในจุดใดที่มีสิ่งแวดล้อม ให้ประสบการณ์ต้นแบบของคนในสังคมที่อยู่อาศัยอยู่ และผลพวงของการแสดงออกทางจริยธรรม ในสังคมนั้น^{๔๗}

นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ ได้กล่าวถึงบทความ เรื่อง “คุณธรรมจริยธรรมสามารถสอนได้หรือไม่” โดยเป็นบทความที่ลงตีพิมพ์ใน The Wall Street Journal ได้กล่าวว่า การเปิดสอนวิชาคุณธรรมจริยธรรมไม่สามารถสอนได้ในเวลานั้นมีนักจิตวิทยาที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการสอน คุณธรรม

^{๔๕}[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://gotoknow.org>, [๑๐ เมษายน ๒๕๕๐].

^{๔๖}สุนน อมรวิวัฒน์, บทบาทของสถาบันการศึกษาต่อการพัฒนาจิตใจ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล นนทบุรี, ๒๕๔๙).

^{๔๗}ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, การวัดด้านจิตพิสัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุวีรียาสาสน์, ๒๕๔๓).

จริยธรรม ชื่อ James Rest ได้ออกมาเขียนบทความโต้แย้งโดยนำแนวคิดของนักปรัชญา ชื่อโซเครตีส (Socrates) ที่ได้กล่าวอย่างชัดเจนว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องประพจน์และจะต้องกระทำ ความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องสอนได้ซึ่งมุมมองในงานวิจัยของ James Rest ซึ่งเป็นนักจิตวิทยา ได้สรุปเทคนิคการสอนเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมมี^{๔๘} ดังนี้

๑. การแสดงออกที่ปรากฏของคนวัย ๒๐-๓๐ ปี ในปัจจุบันเป็นเรื่องที่สำคัญของการสอน เพื่อสร้างกลยุทธ์การแก้ปัญหาพื้นฐานในเนื้อหาจริยธรรมของคน

๒. การเปลี่ยนแปลงนี้เชื่อมโยงกับพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงที่ว่าบุคคลจะรับรู้สังคมอย่างไร เขาและเธอจะมีบทบาทในสังคมอย่างไร

๓. ขยายไปที่ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีความสำคัญกับจำนวนปีของการศึกษาภาคปกติ

๔. ความพยายามจัดการศึกษาแบบทางการในหลักสูตรมีอิทธิพลที่รับรู้ถึงปัญหาคุณธรรมจริยธรรม มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลที่สามารถแสดงถึงผลกระทบ ของการกระทำ

๕. การศึกษาชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมของคนมีอิทธิพลจากการรับรู้คุณธรรมจริยธรรม และการตัดสินใจต่างๆ ทางด้านคุณธรรมจริยธรรม

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงงานของนักจิตวิทยาของมหาวิทยาลัยฮาวาร์ด ชื่อลอเรนซ์ โคลเบิร์ก (Lawrence Kohlberg) ผู้เสนองานทฤษฎีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) โดยโคลเบิร์ก (Kohlberg) ได้ยึดถือทฤษฎีพัฒนาการด้านสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) มาเป็นหลักในการสร้างทฤษฎีพัฒนาการด้านจริยธรรมและมีความเชื่อว่าการศึกษารื่องคุณธรรมจริยธรรมสามารถสอน ให้ประสบผลสำเร็จได้ในรูปแบบการสอนแบบเป็นทางการ (Formal Education)

โคลเบิร์ก (Kohlberg) ได้อธิบายถึงผู้คนที่เผชิญหน้ากับสถานการณ์ยากลำบากทางคุณธรรมจริยธรรมไปตามระดับขั้นของคุณธรรมจริยธรรมที่มีอยู่ในแต่ละคนโดยจะพัฒนา ไปสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นได้ของการมีเหตุผลในคุณธรรมจริยธรรม หมายความว่า การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลดังกล่าวนี้ จะแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคลที่มาจากระดับที่แตกต่างกันบุคคลอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้และบุคคลที่มีการกระทำที่เหมือนกันแต่เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังของการกระทำอาจมีระดับของคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกันได้

บลูม (Bloom) ได้จำแนกจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ จุดมุ่งหมายทางด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หรือด้านความรู้ความเข้าใจ จุดมุ่งหมายทางด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) หรือด้านปฏิบัติ การกระทำและจุดมุ่งหมายทางด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หรือด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก และเจตคติทางด้านจิตพิสัย บลูม (Bloom) ได้จำแนก

^{๔๘} นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ, “เทคนิคการสอนคุณธรรมสำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่”, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗).

จุดมุ่งหมายออกเป็น ๕ ระดับ ซึ่งสามารถอธิบายขั้นตอนสำคัญของการเกิดเจตคติและการพัฒนาลักษณะนิสัยได้^{๔๔} ดังนี้

๑. ขั้นการรับรู้ (Perceiving or Receiving) การที่บุคคลจะเกิดการพัฒนาลักษณะนิสัยใดๆ ได้ บุคคลนั้นจะต้องมีโอกาสได้รับรู้และใส่ใจในสิ่งนั้นๆ ก่อน ดังนั้นหากเราต้องการจะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมหรือค่านิยมใดๆ ให้แก่บุคคล เราจึงต้องพยายามจัดสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการรับรู้และความสนใจในคุณธรรมจริยธรรม หรือค่านิยมนั้นๆ

๒. ขั้นตอนการตอบสนอง (Responding) แม้บุคคลได้รับรู้และเกิดความสนใจในสิ่งนั้นแล้วแต่หากไม่มีโอกาสได้ตอบสนองต่อสิ่งนั้น ความสนใจนั้นก็จะไม่ได้รับการพัฒนาไปจนถึงระดับการพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย ดังนั้นในการสอนจึงจำเป็นต้องพยายามให้บุคคลนั้นมีโอกาสตอบสนองต่อสิ่งนั้นและเกิดความรู้สึกร่วมใจ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลนั้นพัฒนาความสนใจที่มีอยู่ให้มากขึ้น

๓. ขั้นการเห็นคุณค่า (Valuing) หากบุคคลมีโอกาสดตอบสนองต่อสิ่งใดแล้วได้รับผล ที่พึงพอใจ บุคคลนั้นก็จะเริ่มเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น ดังนั้นหากเราสามารถจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมต่างๆ ให้บุคคลนั้นได้รับผลประโยชน์จากการปฏิบัติตามคุณธรรมจริยธรรมหรือค่านิยม ที่ต้องการก็จะช่วยให้บุคคลนั้นเห็นคุณค่าของการปฏิบัติ และเต็มใจที่จะปฏิบัติ เช่นนั้นต่อไป

๔. ขั้นการจัดระบบ (Organizing) การที่บุคคลเห็นคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรมหรือค่านิยมใดๆ แล้วจะสามารถพัฒนาขึ้นไปเป็นลักษณะนิสัยได้นั้น บุคคลนั้นจะต้องมีการนำไป ปฏิบัติหรือนำไปใช้ในระบบชีวิตของตน จึงเป็นระเบียบหรือระบบในการปฏิบัติตามคุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยมนั้นๆ ในวิถีการดำเนินชีวิตของตน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลนั้นได้ก้าวไปสู่ขั้นสูงสุดของการพัฒนาทางด้านจิตพิสัย คือ การพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย

๕. ขั้นการพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย (Characterization) บุคคลที่สามารถปฏิบัติตามคุณธรรมจริยธรรม หรือค่านิยม ที่ยึดถือในวิถีการดำเนินชีวิตของตนอย่างสม่ำเสมอในที่สุดก็จะพัฒนา ถึงขั้นการเป็นลักษณะนิสัยของตนซึ่งนับเป็นขั้นสูงสุดของการพัฒนาทางด้านจิตพิสัย

จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมใดๆ ให้แก่บุคคล เพื่อให้เป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้น สามารถทำได้ซึ่งพัฒนา ว่องชนาการ และทศนา
 ๕ ประการ คือ

๑. จัดสิ่งเร้าให้บุคคลนั้นได้รับรู้และเกิดความสนใจในเรื่องที่ต้องการปลูกฝัง
๒. จัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ช่วยให้บุคคลนั้นได้รับการตอบสนองในเรื่องนั้นและเกิดความพึงพอใจ
๓. ช่วยให้ผู้บุคคลเห็นคุณค่าของเรื่องนั้น โดยการช่วยให้เขาได้เห็นประโยชน์ ได้รับประโยชน์หรือเกิดความพึงพอใจในค่านิยมนั้น
๔. ช่วยให้ผู้บุคคลนั้นมีโอกาสจัดระเบียบในการนำเรื่องนั้นไปใช้ในระบบชีวิตของตน

^{๔๔}บลูม (Bloom), “การดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนโกวิทอรัญเชียงใหม่”, ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑).

๕. ช่วยให้ผู้คลนั้นได้ลงมือปฏิบัติตนตามค่านิยมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ จนกระทั่งปฏิบัติได้เป็นลักษณะนิสัย

ตาราง ๒.๓ สรุปแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

ชื่อผู้วิจัย	แนวคิดการวิจัย	ผลการวิจัย
ประเวศ วะสี	ระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้ว่าอุปสรรคของการพัฒนา จริยธรรมคือ ระบบการศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง เน้นว่าเรียนวิชาอะไร ได้ใช้ตำราอะไร สอบวิชาอะไร และสำเร็จวิชาอะไร	เรื่องนี้ท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์ พุทมา ๒๐-๓๐ ปี ว่าเป็นการศึกษาแยกส่วน แยกการศึกษาจากชีวิตเด็กไม่อยากพูดคุยกับพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะคุยแล้วไม่ได้คะแนน คะแนนไปอยู่ ในการท่องตำรา แท้จริงพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย มีความรู้ในตัวมานาน่าจะเรียนรู้
วิจิตร ศรีสอ้าน	กล่าวว่า หากนำจริยธรรมไปทำเป็นวิชาจริยธรรมก็จะไม่เกิดเพราะ จริยธรรมไม่ใช่วิชาท่านอาจารย์พุทธทาสจะย้ำว่าการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด คือ การปฏิบัติและการได้ผลจากการปฏิบัติที่เรียกว่าปฏิเวธ คือ ผลจากการปฏิบัติ	วิชาจริยธรรม คือ การปฏิบัติและการได้ผลจากการปฏิบัติที่เรียกว่าปฏิเวธ คือ ผลจากการปฏิบัติ
เพ็ชรี รูปะวิเชตร	การสร้างคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษามีสถานศึกษาเป็นจำนวนมากที่ได้ละเลย หรือขาดความเข้มแข็งในการที่จะรักษาหรือส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคลากร ทั้งที่เป็นผู้สอนและผู้เรียน เพราะมีการมุ่งเน้นการผลิตคนให้มีความรู้ เป็นปริญญาชนมากกว่าปัญญาชนและมีน้ำใจเพื่อให้ได้เด็กดี มีความรู้อยู่ดีมีความสุข	คุณธรรมจริยธรรมให้แก่สังคม และนำมาเผยแพร่ให้กับนักเรียนในห้องเรียน หรือติดบอร์ดเพื่อให้มีการอ่านอย่างทั่วถึงอยู่เสมอ ครูต้องการรณรงค์ส่งเสริมยกย่อง ประกาศให้รางวัลแก่ผู้เรียนหรือคนในสังคมที่ทำความดี ความงาม มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นที่ยกย่องและเป็นแบบอย่างชัดเจนเดียวกันนักเรียนที่ขาด คุณธรรมจริยธรรมที่ดั่งามครูจะต้องให้อภัยและให้โอกาสสนับสนุนให้นักเรียนคนนั้นกลับตัวกลับใจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเสียใหม่อย่างอดทน
สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา	ได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับวัย ซึ่งในมาตรฐานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ ๖ ประการ	๑. ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ ๒. ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต ๓. ผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวที ๔. ผู้เรียนมีเมตตากรุณาโอบอ้อมอารีเอื้อ เพื่อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว ๕. ผู้เรียนมีความประหยัด และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ๖. ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม วิจารณ์ พานิช ได้ให้แนวคิดว่าการจัดการความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม จำเป็นต้องเน้นผู้ปฏิบัติ

ชื่อผู้วิจัย	แนวคิดการวิจัย	ผลการวิจัย
		คือ เป็นกิจกรรมที่ผู้ปฏิบัติคุณธรรมจริยธรรมเอาประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน
สุมน อมรวิวัฒน์	กล่าวถึงชุมความรู้หรือปัญญาธรรมว่าเป็นหลัก การระบบความเชื่อที่คนได้รวบรวมสะสมจากประสบการณ์อันยาวนานและได้ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาและสร้างสรรค์	สร้างสรรค์ขึ้นใหม่อย่างแยบยลและกลม กลืนกัน การสั่งสอน อบรม บ่มนิสัย เป็นวิธีการสอบแบบไทย ที่น่าจะนำมาใช้พัฒนาจิตใจ โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคม
ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ	ได้กล่าวถึงการวัดจริยธรรมว่า การพัฒนาจริยธรรมไม่ใช่สิ่งที่ติดมาแต่กำเนิด แต่จริยธรรมเกิดจากสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญแต่คุณภาพในการเรียนรู้และสั่งสม จริยธรรมแต่ละคนแตกต่างกัน บางคนมีสำนึกทางจริยธรรมตั้งแต่เล็กๆ บางคนโตแล้วยังไม่มีสำนึก ทางจริยธรรมบางคนมีสำนึกทางจริยธรรมตั้งแต่เล็กๆ บางคนโตแล้วยังไม่มีสำนึก ทางจริยธรรม	สภาพของสังคมทั้งหลายที่คนนั้นเจริญเติบโตขึ้นหรือได้เรียนรู้มีประสบการณ์ทางจริยธรรม จากสังคมนั้นๆ ครอบครัว เพื่อน โรงเรียน สื่อ ล้วนมีอิทธิพลในการพัฒนาจริยธรรมอย่างมาก นอกจากนี้ยังได้อ้างถึง ทอมมัส (Thomas) ได้สรุปองค์ประกอบที่มีปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับสิ่งแวดล้อม ๔ อย่าง คือ ความถี่ของประสบการณ์เด็กจากสิ่งแวดล้อม ชีวิตเด็กในจุดใดที่มีสิ่งแวดล้อม ให้ประสบการณ์ต้นแบบของคนในสังคมที่อยู่อาศัยอยู่ และผลพวงของการแสดงออกทางจริยธรรมในสังคมนั้น
นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ	ได้กล่าวถึงบทความ เรื่อง “คุณธรรมจริยธรรมสามารถสอนได้หรือไม่” โดยเป็นบทความที่ลงตีพิมพ์ใน The Wall Street Journal ได้กล่าวว่า การเปิดสอนวิชาคุณธรรมจริยธรรมไม่สามารถสอนได้ในเวลานั้นมีนักจิตวิทยาที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการสอน คุณธรรมจริยธรรม ชื่อ James Rest ได้ออกมาเขียนบทความโต้แย้งโดยนำแนวคิดของนักปรัชญา ชื่อโซเครตีส (Socrates) ที่ได้กล่าวอย่างชัดเจน	คุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องประพฤติและจะต้องกระทำ ความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องสอนได้ซึ่งมุมมองในงานวิจัยของ James Rest ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาได้สรุปเทคนิคการสอนเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมมีการกระทำที่เหมือนกันแต่เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังของการกระทำอาจมีระดับของคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกันได้
บลูม (Bloom)	ได้จำแนกจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ จุดมุ่งหมาย ทางด้านพุทธิพิสัย หรือด้านความรู้ความเข้าใจ จุดมุ่งหมายทางด้านทักษะพิสัยหรือด้านปฏิบัติ การกระทำ และจุดมุ่งหมายทางด้านจิตพิสัย หรือด้านจิตใจ	การปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมใดๆ ให้แก่บุคคล เพื่อให้เป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้น

๒.๒.๒ กระบวนการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมว่าต้องดำเนินการพัฒนาร่วมกันทั้งระบบในโรงเรียน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน สำหรับขั้นตอนในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมี ๗ ขั้นตอน^{๕๐} คือ

๑. ศึกษาปัญหาเพื่อกำหนดปรัชญา นโยบาย และเป้าหมายของโรงเรียน
๒. จัดตั้งองค์กรในโรงเรียนและพัฒนาบุคลากร
๓. สร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน
๔. จัดตั้งองค์กรนักเรียน
๕. จัดกิจกรรมในหลักสูตรให้สอดคล้องกับเป้าหมายพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตพิสัย
๖. จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
๗. ประเมินผล

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงแนวทางในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ดังนี้

๑. แนวทางในการศึกษาปัญหาเพื่อกำหนดปรัชญา นโยบาย และเป้าหมายของโรงเรียน มีดังต่อไปนี้

- ๑) สำรวจสภาพปัญหาในเรื่องจริยธรรมด้านต่างๆ ภายในโรงเรียน เช่น การตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทนว่าอยู่ในสภาพเช่นไร เป็นต้น
- ๒) พิจารณาแนวโน้มในอนาคตที่สังคมต้องการให้มีคุณลักษณะอย่างไร เช่น สังคมต้องการให้คนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นต้น
- ๓) นำผลจากการดำเนินในข้อ ๑.๑ และ ๑.๒ มาพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นปัญหาและในอนาคตสังคมต้องการให้คนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

๒. แนวทางในการจัดตั้งองค์กรในโรงเรียนและพัฒนาบุคลากร

- ๑) การจัดตั้งองค์กร รูปแบบในการจัดองค์กรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตพิสัยทั้งระบบโรงเรียน มีรูปแบบดังแผนภาพที่ ๒.๑

^{๕๐} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการสร้างเครื่องวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัย, (กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา, ๒๕๓๙).

แผนภาพที่ ๒.๑ รูปแบบในการจัดองค์กรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตพิสัย ทั้งระบบโรงเรียน
ที่มา : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หน้า ๓๕.

บทบาทหน้าที่ของฝ่ายต่างๆ มีดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร

(๑) ให้นโยบายมอบหมายงานตั้งคณะกรรมการ

(๒) ให้การสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เช่น ติดต่อกับชุมชน เป็นต้น

(๓) ติดตามกำกับดูแล

๒.๑.๒ บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ

(๑) สำรวจปัญหา

(๒) เสนอแนะกิจกรรมในหลักสูตร กิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือนวัตกรรมทางการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ

(๓) ทำหน้าที่ประสานงาน สร้างความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและนอกโรงเรียน เช่น จัดประชุมชี้แจง

(๔) ติดตามผล กระบวนการทำงาน สนับสนุนการดำเนิน กิจกรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๓ บทบาทและหน้าที่ของครู

(๑) ร่วมมือเพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและดำเนินงาน ทั้งการเผยแพร่ การสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร

(๒) ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี

(๓) หาวิธีการใหม่ๆ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

๒.๑.๔ บทบาทหน้าที่ขององค์กรนักเรียน

(๑) ช่วยดูแลกำกับกับการปฏิบัติตนของนักเรียน

(๒) สร้างความสำนึกให้นักเรียนประพฤติตัวให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นทั้งต่อตัวนักเรียนในองค์กรเอง และนักเรียนคนอื่นๆ

๒.๑.๕ บทบาทและหน้าที่ของที่ปรึกษา คือ ให้คำปรึกษาและให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการพัฒนาจิตพิสัย

๒) แนวทางในการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน เป็นหน้าที่ของผู้บริหารและคณะทำงานซึ่งมีดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ประชุมชี้แจงสร้างความเข้าใจในแนวทางพัฒนาจิตพิสัย

๒.๒.๒ ใช้ระบบในการพัฒนา เช่น แบ่งกลุ่มการทำงานและมีหัวหน้ากลุ่มรับผิดชอบเป็นต้น

๒.๒.๓ อบรมผู้นำนักเรียน

๒.๒.๔ จัดประชาสัมพันธ์ เช่น ข่าวสาร จุลสารให้ความรู้ จดหมาย ข่าว เป็นต้น

๒.๒.๕ ติดตามผล

๓. แนวทางในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน มีแนวทางดังนี้

๑) จัดประชุมชี้แจง

๒) ขอความร่วมมือให้ผู้ปกครองประเมินการพัฒนาจิตพิสัยของนักเรียนที่บ้าน

๓) จัดให้มีการพบปะผู้ปกครอง เช่น การเยี่ยมบ้าน หรือเชิญมาร่วมกิจกรรมที่โรงเรียน ครูไปร่วมกิจกรรมสำคัญที่หมู่บ้าน

๔) ครูควรจัดกิจกรรมพัฒนาจิตพิสัยเมื่อเด็กนำไปปฏิบัติให้ผู้ปกครองเห็นจะทำให้ผู้ปกครองเห็นคุณค่าและเกิดความสำนึกที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาจิตพิสัย

๕) โรงเรียนขอความร่วมมือจากสถาบันทางศาสนาในชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเข้ามาช่วยกันพัฒนาจิตพิสัย

๔. แนวการจัดองค์กรนักเรียน เป็นการจัดให้นักเรียนทำงาน เช่น จัดสถานนักเรียน จัดกลุ่มสีของนักเรียน เป็นต้น เพื่อบริการนักเรียนและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาจิตพิสัย ซึ่งการจัดองค์กรของนักเรียนและการบริการอำนวยความสะดวกต่างๆนี้ อาจจะทำโดยนักเรียนหรือครูก็ได้

๕. แนวการจัดกิจกรรมในหลักสูตรให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาจิตพิสัย ในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ในห้องเรียนนั้น ครูทุกคนต้องมีความพร้อมใจที่จะร่วมกันจัดกิจกรรมในห้องเรียนให้สอดคล้องกับปรัชญาโรงเรียนด้วย การร่วมกันกำกับดูแลนักเรียนให้เป็นไปตาม ข้อตกลง เช่น การตรงต่อเวลา ครูทุกคนต้องร่วมกันดูแลเรื่องการเข้าห้องเรียน การส่งงานของนักเรียนให้ตรงเวลา เป็นต้น

๖. แนวทางการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ได้แก่

๑) การจัดชุมนุมต่างๆ

๒) การจัดประกวดต่างๆ

๓) การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับพัฒนานิสัย เช่น การจัดกิจกรรมแบบ ๕ ต

ต ที่ ๑ ตระหนัก คือสร้างกิจกรรมให้นักเรียนตระหนักว่าตนเองเป็นคนอย่างไร

ต ที่ ๒ ต้นแบบ คือ ให้นักเรียนหาว่าคนดีหรือต้นแบบที่ดีของสังคมเป็นอย่างไร

ต ที่ ๓ ตัวเสริมแรง คือ หาวิธีการเสริมแรงที่ได้กทำดีเป็นการเสริมแรงกระตุ้นให้คนอื่นเห็นเป็นแบบอย่าง

ต ที่ ๔ ควบคุมตนเอง

ต ที่ ๕ ติดตามประเมินผล

๗. แนวทางการประเมินผลการพัฒนาจิตพิสัย ในการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องหลายอย่างที่ครูควรประเมิน เช่น สภาพแวดล้อม ตัวนักเรียน ตัวครู หรือกระบวนการที่ครูใช้ในการพัฒนา การประเมินอาจใช้ได้หลายๆ วิธี เช่น การสังเกต การประเมินตนเอง การสัมภาษณ์ การใช้สังคมมิติ การให้กลุ่มรายงาน เป็นต้น

จากแนวคิดการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา สามารถสรุปได้ถึง ความสำคัญ ของคุณธรรมและจริยธรรมได้ ดังนี้

๑. ทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานหรือมาตรฐานของพฤติกรรมทั้งหลาย เป็นตัวกำหนด การแสดงออกว่าควรทำหรือไม่ควรทำ ซึ่งจะช่วยกำหนดจุดยืนในเรื่องต่างๆ และช่วยประเมินการปฏิบัติ ของตัวเราและบุคคลอื่น

๒. ทำหน้าที่เป็นแบบแผนสำหรับการตัดสินใจและแก้ไขข้อขัดแย้งต่างๆ ทำให้เขาเลือก ทางใดทางหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหา เช่นการตัดสินใจปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตแทนที่จะเลือก ในทางช่วยพวกพ้องหรือปฏิบัติในทางไม่สุจริต

๓. ทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจหรือผลักดันของบุคคล แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท เมื่อกล่าวถึง บทบาทแล้วจะต้องคำนึงถึงหน้าที่ด้วย เพราะว่าหน้าที่กับบทบาทจะมาด้วยกันเสมอ แต่แล้วในสภาพ ความเป็นจริงไม่ได้มาด้วยกันเสมอไป เพราะสาเหตุการขัดแย้งกันระหว่างบทบาทกับหน้าที่ อันเนื่องมาจากเจตคติที่ต่างกัน ค่านิยมหรือพื้นฐานทางสังคมที่ต่างกัน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักเรียน

ปี ๒๕๔๙ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริการและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) สรุปว่า คุณธรรมเร่งด่วนที่ควรดำเนินการตามลำดับ^{๕๑} คือ

๑. ความซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์สุจริต คือ การยึดมั่นในความสัตย์จริงและในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม มีความ ซื่อตรง และมีเจตนาที่บริสุทธิ์ ปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่นโดยชอบ ไม่คดโกง

แนวคิดการดำเนินชีวิตในสังคมนั้น ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นไม่ว่าจะซื่อสัตย์ต่อตนเองหรือผู้อื่น ดังนั้น การที่เราจะมีความซื่อสัตย์สุจริตนั้น เราจะต้องปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริตอย่างถูกต้อง และให้เห็นโทษของการไม่ซื่อสัตย์ สุจริตว่าจะส่งผลต่อตนเองและสังคมอย่างไรบ้าง

๒. ความเอื้อเฟื้อ มีน้ำใจ เมตตา ความเอื้อเฟื้อ มีน้ำใจ เมตตา คือ การอยู่ร่วมกันในสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความน้ำใจ ไม่ตรีที่ติดต่อกัน

แนวคิด การที่จะอยู่กันได้อย่างสันติสุข ความมีน้ำใจเป็นเรื่องที่ทุกคนทำได้โดยไม่ต้องใช้เงินทองมากมาย เพียงแต่แสดงความเมตตา กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์โดยการช่วยเหลือเล็กๆน้อยๆก็เป็นการแสดงน้ำใจได้ เช่น การพาเด็กหรือผู้สูงอายุข้ามถนน หรือการสละที่นั่งบนรถโดยสาร ให้หญิงมีครรภ์ เป็นต้น ถิ่นว่าเป็นการแสดงน้ำใจการแสดงความรักความมีน้ำใจจึงไม่ใช่วัดกันด้วยเงิน บางคนมีเงินมากอาจเลี้ยงน้ำใจก็ได้ บางคนเป็นเศรษฐีแต่ ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่ยอมสละเงินโดยไม่รับ ผลประโยชน์ตอบแทน

๓. ความละอาย เกรงกลัวต่อบาป ความละอาย เกรงกลัวต่อบาป หมายถึง ความเกรงกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของความทุจริตที่ทำไว้

แนวคิด หากเราคิดจะทำสิ่งใดที่ชั่ว ความละอายจะเกิดขึ้นมาในใจ แม้ว่าคนอื่นจะไม่เห็น คิดทำชั่วคืออย่างไร สิ่งใดที่เป็นไปเพื่อความเลวทรามไม่ถูกต้องทางธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า อันนั้นเป็นความเลว ถ้าเราทำอะไรลงไป ถ้าหากว่ามันไม่ถูกต้องแล้วมันรู้สึกจะละอายในใจตนเอง นั้นเรียกว่า ผิดจากธรรม ความละอายนี้แหละเป็นต้นเหตุให้ทำความดี ความดีทั้งหมดเกิดจากความละอายทั้งนั้น ความไม่ดีเกิดจากความไม่ละอายนั่นเอง ศีล ๕ ข้อ มีความละอายเป็นเบื้องต้น เป็นสมุฏฐาน หากว่ามีความละอายในใจแล้วไม่กล้าทำ ศีลข้อนั้นจึงจะเว้นได้หมด

๔. มีจิตสำนึกสาธารณะ การมีจิตสาธารณะ คือ การมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม มีความตระหนักรู้และคำนึงถึงสังคมส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อตัวเองในการกระทำใดๆเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบเสียหายต่อส่วนรวม และพร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม

^{๕๑}วาสนา ตะกบโค, “การประเมินการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูนเขต ๑”, วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘).

แนวคิด การอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคมหนึ่งนั้น ต้องอาศัยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งการที่สมาชิกในสังคมคิดและทำเพื่อส่วนรวม รู้จักการให้ เพื่อสังคม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่ และพร้อมที่จะเสียสละหรือช่วยปกป้อง ผลประโยชน์ของส่วนรวม

๕. การมีสติ การมีสติ คือ การมีจิตสำนึกในบทบาทและหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด เคารพกฎเกณฑ์กติกา พร้อมให้ตรวจสอบการกระทำได้เสมอ หากมีการกระทำผิดก็พร้อมที่จะยอมรับและแก้ไขในสิ่งที่ผิด

แนวคิด ในทุกสังคมประกอบด้วยสมาชิกหรือบุคคลที่แตกต่างหลากหลายตามบทบาทและหน้าที่ต่างๆ ที่เหมือนกันบ้างและต่างกันบ้าง ตั้งแต่เป็นสมาชิกของครอบครัว สมาชิกของ โรงเรียนสมาชิกของ ที่ทำงาน และสมาชิกของสังคม ดังนั้น การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เข้าใจ ซึ่งกันและกัน ไม่ละเมิดผู้อื่น และพร้อมยอมรับในการกระทำของตนเองนั้นสมาชิกทุกคนจะต้องเข้าใจความรับผิดชอบในบทบาทและหน้าที่ของตนเองและบุคคลต่างๆ รวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ อย่างมีความรับผิดชอบ พร้อมที่จะให้มีการตรวจสอบได้มีความเคารพต่อกฎเกณฑ์กติกาอย่างมีวินัย

๖. ความขยัน หมั่นเพียร

ความขยัน หมั่นเพียร คือ การดำเนินชีวิตโดยยึดหลักความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่ละโมภ โลกมาก รู้จักยับยั้งชั่งใจ และต้องไม่เอาเปรียบหรือเบียดเบียนทั้งตัวเองและผู้อื่น

แนวคิด การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดีที่ควรถือปฏิบัติ การรู้จักความพอดี พอประมาณในการใช้ชีวิต การรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ การรู้ประหยัด และรู้คุณค่าสิ่งของเป็นเรื่องสำคัญในการสร้างนิสัยที่เป็นอยู่อย่างพอเพียง จะไม่ทำให้เกิดการดิ้นรนแบบเห็นแก่ตัวและขาดสติ ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและสังคมในภาพรวมด้วย

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๔.๑ ความหมายการจัดกิจกรรม

กิจกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการให้การศึกษา สถานศึกษามีความจำเป็นต้องจัดกิจกรรมขึ้นเพื่อช่วยให้นักเรียนได้แสดงความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติอันแท้จริง กิจกรรมนั้นจะเป็นเครื่องมือช่วยอบรมนักเรียนให้รู้จักตนเองในการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบและความเสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นการฝึกฝนการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เป็นการสร้างประสบการณ์ตามความแตกต่างของนักเรียนเพื่อสร้างเจตคติที่ดี และพัฒนาบุคลิกภาพอันพึงประสงค์ ดังนั้นจึงมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการจัดกิจกรรมไว้มากมายเช่น

ยุพิน พิพิธกุล ได้ให้ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่า หมายถึง กระบวนการต่างๆ ที่ครูจัดให้กับนักเรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่หลากหลาย^{๕๑}

สุพิน บุญชูวงศ์ ได้ให้ความหมายว่ากิจกรรมนักเรียน หมายถึง งานหรือสิ่งที่ บุคคลกระทำอย่างมีเป้าหมาย กิจกรรมนักเรียนมีชื่อเรียกในภาษาไทยหลายชื่อ เช่น กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรม

^{๕๑} ยุพิน พิพิธกุล, การเรียนการสอนคณิตศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๖.

พิเศษ กิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมนอกหลักสูตร กิจกรรมร่วมหลักสูตร ซึ่งกิจกรรมที่จัดเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่กำหนดให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับหลักสูตรหรือเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์เพิ่มเติมจากการเรียนการสอนตามปกติทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาในตัวนักเรียนอย่างสมบูรณ์^{๕๓}

สุพัชรา ชัมเจริญ กล่าวว่า กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่นักเรียนเกิดความสนใจของผู้เรียนมุ่งพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มเติมจากกิจกรรมในกลุ่มสาระเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ปัญหา ส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่ รวมถึงกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ รู้สิทธิหน้าที่ของตน^{๕๔}

กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์ ให้ความหมายว่า กิจกรรมนักเรียน หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนสนับสนุนให้นักเรียนร่วมกันจัดขึ้นนอกเวลาเรียนหรือนอกเวลาเรียนเหนือหลักสูตรที่โรงเรียนกำหนดให้เรียนในเวลาปกติ ทั้งนี้ด้วยความสนใจของนักเรียนและด้วยความช่วยเหลืออำนวยความสะดวกของโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้กิจกรรมแต่ละอย่างบรรลุความสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้^{๕๕}

วิชัย ดิสสระ ได้ให้ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่า หมายถึง รูปแบบต่างๆ ที่ครูผู้สอนจัดให้กับนักเรียน โดยมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า มีการใช้สื่อ อุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนเกิดประโยชน์กับผู้เรียนมากที่สุดและจัดด้วยรูปแบบหรือวิธีที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ^{๕๖}

ก๊อด (Good) ให้ความหมายว่า กิจกรรมนักเรียนมีลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑. เป็นกิจกรรมที่นักเรียนสนใจเข้าร่วมดำเนินการด้วยตนเองโดยความเห็นชอบและสนับสนุนจากอาจารย์และอยู่ภายใต้การควบคุมของสถานศึกษา

๒. จัดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสนุกสนาน เพิ่มพูนความรู้ให้โอกาสนักเรียนได้แสดงความสามารถรวมทั้งสื่อเพื่อส่งเสริมความเจริญเติบโตของนักเรียน

๓. จัดขึ้นโดยไม่กำหนดให้มีหน่วยกิต และสิทธิที่ได้จะไม่ถือว่าสำเร็จการศึกษา

๔. มีบรรยากาศเป็นกันเองยิ่งกว่าการเรียนในชั้นเรียนปกติ

จากความหมายแสดงให้เห็นลักษณะสำคัญๆ เกี่ยวกับกิจกรรมนักเรียน ดังนี้

๑. กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดนอกเวลาเรียนปกติ

๒. กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมตามความสมัครใจ

๓. กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่ไม่มีคะแนน ที่เกี่ยวกับการวัดผลการศึกษา

๔. กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นนอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลักสูตรกำหนดไว้เพื่อส่งเสริม ประสบการณ์ชีวิตสนองความสนใจ ความสามารถและความถนัดของ

^{๕๓} สุพิน บุญวงศ์, *กิจกรรมร่วมหลักสูตร*, (กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๕๔} สุพัชรา ชัมเจริญ, *การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน*, (ฉะเชิงเทรา: โรงพิมพ์ประสานมิตร, ๒๕๔๕), หน้า ๖.

^{๕๕} กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์, *การบริหารกิจการนักเรียน*, ๒๕๔๓) หน้า ๔๙๑.

^{๕๖} วิชัย ดิสสระ, *การพัฒนาหลักสูตรและการสอน*, (กรุงเทพมหานคร: สุริยวิสาสน์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๖.

นักเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการเองโดยสมัครใจและด้วยความช่วยเหลืออำนวยความสะดวกของโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้กิจกรรมแต่ละอย่างบรรลุความสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ซึ่งกิจกรรมที่จัดเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่กำหนดให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์เพิ่มเติมจากการเรียนการตามปกติทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาในตัวนักเรียนอย่างสมบูรณ์

๒.๔.๒ วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

การกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน และสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๙) โดยมีวัตถุประสงค์ของแผนเพื่อให้บรรลุตามปรัชญาหลัก และเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุงฯ จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนที่สำคัญ ๓ ประการ คือ^{๕๗}

๑. เพื่อพัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุล เพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา
๒. เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้
๓. เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคน และสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้

แนวนโยบาย เป้าหมาย และกรอบการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสามประการดังกล่าว ประกอบกับการคำนึงถึงทิศทางการพัฒนาประเทศในอนาคตที่เน้นการใช้ความรู้เป็นฐานของการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประชากร สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงได้กำหนดแนวนโยบายในแต่ละวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ ๑ พัฒนาคนอย่างรอบด้าน และสมดุล เพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา
แนวนโยบาย

๑. พัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ในทุกระดับและประเภทการศึกษา
๒. ปลุกฝังและเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึกและมีความภูมิใจในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย มีจิตสาธารณะ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และรังเกียจการทุจริตต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง

๓. เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทุกคนตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต ได้มีโอกาสเข้าถึงบริการการศึกษา และการเรียนรู้ โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ หรือทุพพลภาพยากจน อยู่ในท้องถิ่นห่างไกล ทุกกันดาร

๔. ผลิตและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ และเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขัน และร่วมมือกับนานาชาติ

๕. พัฒนามาตรฐานและระบบการประกันคุณภาพการศึกษาทั้งระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก

^{๕๗} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟิก จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๓๗ – ๔๔.

๖. ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานมีคุณธรรมและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

เอกชัย กี่สุขพันธ์ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมไว้ดังนี้^{๕๘}

๑. เป็นการเตรียมนักเรียนให้อยู่ในสังคมประชาธิปไตย
๒. ส่งเสริมให้ความสนใจของนักเรียนได้รับการตอบสนอง
๓. ช่วยให้การเรียนการสอนตามหลักสูตรมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
๔. ช่วยให้นักเรียนได้ค้นพบความถนัด ความสนใจ และความสามารถของตนเอง
๕. เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนได้ฝึกความเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดีในการทำงานเป็นหมู่คณะ
๖. ช่วยให้นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะมีโอกาสทำกิจกรรมด้วยตนเองและได้แสดงออกซึ่งความสามารถให้เป็นที่ยอมรับในการจัดกิจกรรม
๗. เพื่อเสริมสร้างความมีระเบียบวินัยให้กับนักเรียน
๘. เพื่อทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ทำให้นักเรียนภูมิใจในสถาบันมากขึ้น
๙. ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ที่ดี
๑๐. เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน และโรงเรียนกับชุมชน

๑๑. ช่วยสนับสนุนให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

ร็อบบิ้นส์ (Robbins) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของกิจกรรมไว้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนที่จัดขึ้นในโรงเรียน โดยมุ่งช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคล ให้มีพัฒนาการในด้านที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของคนซึ่งมีด้วยกัน ๓ ลักษณะด้วยกันคือ^{๕๙}

๑. ความต้องการพัฒนาด้านร่างกาย ทุกคนต้องการทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการ
๒. ความต้องการพัฒนาการทางด้านอารมณ์ ซึ่งทุกคนล้วนต้องการมีอารมณ์ดี มั่นคง รักคนอื่น และคนอื่นรักเมตตาปรานี และต้องการทำกิจกรรมให้ได้รับการพัฒนาจนสมบูรณ์
๓. ความต้องการทางสังคม ทุกคนต้องการทำกิจกรรมเพื่อให้เพื่อนยอมรับ เพื่อให้ปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้ และเป็นที่ยอมรับในหมู่เพื่อน โดยการทำกิจกรรมเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ และปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้ และมีความปรารถนาทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนทุกเพศ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของกิจกรรม^{๖๐}

๑. พัฒนานองครวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญาอารมณ์และสังคม
๒. พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ โดยมุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่ม

^{๕๘}เอกชัย กี่สุขพันธ์, *กิจกรรมของนักเรียน*, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘) หน้า ๑๒.

^{๕๙}ร็อบบิ้นส์ (Robbins), อ้างใน ธีรวุฒิ ประทุมทรัพย์, *การบริหารกิจการนักเรียน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๕๐.

^{๖๐}กรมวิชาการ, *กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๒๕๔๔*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

๓. เข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เลือกตามความถนัด และความสนใจของตนเอง

เฟรดส์เตอร์ริค (Frederick) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมว่า ควรมีวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ดังนี้^{๖๑}

๑. การพัฒนาความเป็นผู้นำให้นักเรียน
๒. การสนับสนุนให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
๓. การเพิ่มพูนความสนใจ ความถนัดของนักเรียนรายบุคคล
๔. การส่งเสริมการแสดงออกของนักเรียน
๕. การพัฒนาความต้องการของนักเรียน
๖. การส่งเสริมวินัยในตนเองให้กับนักเรียน
๗. การให้โอกาสนักเรียนทำกิจกรรมร่วมกับสังคม
๘. การให้นักเรียนได้มีโอกาสสำรวจความสนใจ และความถนัด
๙. การส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

กอร์ตันส์ (Gorton) ได้เสนอแนะว่า วัตถุประสงค์ของโครงการกิจกรรมควรมี ดังนี้^{๖๒}

๑. เรียนรู้ที่จะใช้เวลาว่างได้อย่างฉลาดยิ่งขึ้น
๒. เพิ่มพูนและช่วยให้นักเรียนรู้จักการใช้ความสามารถ และทักษะที่เขามีอยู่ไปใช้ในทางที่สร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น

๓. พัฒนาความสนใจ และทักษะในด้านอาชีพและการพักผ่อนหย่อนใจ
๔. ให้มีทักษะต่อคุณค่าของอาชีพ และการพักผ่อนหย่อนใจในทางบวกมากขึ้น
๕. เพิ่มพูนความรู้ และทักษะในการทำหน้าที่ผู้นำ และการเป็นสมาชิกที่ดีของหมู่คณะ
๖. พัฒนาทักษะที่มีต่อตนเองและต่อผู้อื่นให้ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง และเป็นไปในทางที่ดีได้มากขึ้น

๗. พัฒนาทักษะที่มีต่อโรงเรียนให้เป็นไปในทางที่มีเหตุผล และสร้างสรรค์มากขึ้นจากผลของการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการกิจกรรมนักเรียน

สมพงษ์ จิตระดับ ได้กล่าวถึงแนวคิดของการจัดกิจกรรมไว้โดยสรุปดังนี้^{๖๓}

๑. สร้างบนพื้นฐานของเนื้อหาที่เรียนรู้ ตรงจุดมุ่งหมาย และความคิดรวบยอดของจริยศึกษา
๒. สอดคล้องกับวิจัย ประสบการณ์ วุฒิภาวะ และระดับสติปัญญาของนักเรียน

^{๖๑} **เฟรดส์เตอร์ริค (Frederick)**, อ้างใน ประยูร เพ็งชะตา, สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสระบุรี, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒.

^{๖๒} **กอร์ตันส์ (Gorton)**, อ้างใน ประยูร เพ็งชะตา, สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสระบุรี, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒.

^{๖๓} **สมพงษ์ จิตระดับ**, อ้างใน บุญยิ่ง เชื้อนิล, สภาพและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอ่างทอง, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๖.

๓. ต้องเป็นรูปธรรมที่แสดงออกและเคลื่อนไหวได้
๔. ต้องมีความทันสมัย ทันกับปัญหา และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ
๕. ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากที่สุด
๖. ระยะเวลาเหมาะสมกับความสนใจของนักเรียน ประมาณ ๑๕ – ๒๐ นาที
๗. น่าสนใจ และสอดแทรกความสนุกเพลิดเพลินได้
๘. มีผลต่อการเรียนรู้ พฤติกรรม ความรู้สึก ความนึกคิดของนักเรียนทางที่เป็นประโยชน์
๙. มีสาระ ทำทายนให้นักเรียนรู้จักการคิด ใช้เหตุผลและหาคำตอบให้กับตนเอง
๑๐. ควรส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้
๑๑. ใช้สื่อประกอบ
๑๒. วัดและประเมินผลหลังการจัดกิจกรรมได้

จากวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมนักเรียนที่กล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า เป็นการพัฒนาโดยองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม และช่วยให้การเรียนการสอนตามหลักสูตรสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และเป็นการสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน และโรงเรียนกับชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

๒.๔.๓. การจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน

การจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียน อาจจัดได้หลายรูปแบบ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ดังนั้นชนิดและประเภทของกิจกรรมนักเรียนจะมีมากเพียงใดขึ้นอยู่กับปรัชญาแนวความคิด และจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาแต่ละระดับการศึกษา ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของนักเรียนเป็นหลัก

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดประเภทของกิจกรรมไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ไว้ดังนี้^{๖๔}

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรได้กำหนดให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนไว้ ๕ คาบต่อสัปดาห์ โดยแยกประเภทดังนี้

๑. กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งแบ่งออกเป็น

- ๑.๑ กิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี หรือยุวกาชาดหรือผู้บำเพ็ญประโยชน์ ๑ คาบ
- ๑.๒ กิจกรรมอื่นๆ ๑ คาบ ต่อสัปดาห์

๒. กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหาหรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๑ คาบ ต่อสัปดาห์

^{๖๔} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการจัดกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๔), หน้า ๓ – ๔.

๓. กิจกรรมอิสระของผู้เรียน ๒ คาบ ต่อสัปดาห์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายหลักสูตรได้กำหนดให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนไว้ดังนี้

๑. กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ๑ คาบต่อสัปดาห์

๒. กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหาหรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๒ คาบต่อสัปดาห์

๓. กิจกรรมอิสระของผู้เรียน จัดได้ตามความเหมาะสม

กระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอแนะกิจกรรมที่ควรจัดในโรงเรียน มีดังนี้^{๖๕}

๑. กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ เป็นกิจกรรมที่มุ่งจัดขึ้นเพื่อเสริมประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพ โดยเน้นอาชีพอิสระที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ขั้นตอนกระบวนการประกอบอาชีพจากการศึกษาค้นคว้าและประสบการณ์ตรง ทั้งควรให้ทดลองและปฏิบัติด้วย

๒. กิจกรรมส่งเสริมการเกษตร เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องการเกษตร และการนำเทคนิควิธีการมาใช้ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงานทางการเกษตร เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรให้ดีขึ้น

๓. กิจกรรมส่งเสริมการสหกรณ์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมการนำระบบสหกรณ์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ทั้งแก่ตนเองและสังคม

๔. กิจกรรมส่งเสริมอุตสาหกรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมความรู้และประสบการณ์ในด้านอุตสาหกรรม เพื่อให้ผู้เรียนสนใจในงานอาชีพทางด้านอุตสาหกรรม

๕. กิจกรรมส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ความศรัทธาในศาสนา และให้พบเห็นศิลปะและวัฒนธรรมไทย เพื่อให้รู้สึกชื่นชมและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ไทย

๖. กิจกรรมการใช้ห้องสมุด เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมการใช้ห้องสมุดที่ถูกต้องตามระบบสากล เพื่อปลูกฝังให้เกิดนิสัยรักการอ่านและการค้นคว้าหาข้อมูล

๗. กิจกรรมส่งเสริมวิชาการต่างๆ ในหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในรายวิชาต่างๆ โดยเน้นการปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จริง มีใช้การสอนเนื้อหาเพิ่มเติมจากบทเรียนในชั้นเรียน

๘. กิจกรรมกีฬา เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมให้เล่นกีฬาร่วมกัน เพื่อความสามัคคีมีน้ำใจนักกีฬา และรักการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ

๙. กิจกรรมนันทนาการ เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ตามความถนัด ความสนใจ เพื่อความสนุกเพลิดเพลิน

๑๐. กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้รู้สึกหวงแหนและมีส่วนร่วมในการรักษาไว้เป็นมรดกของชาติสืบไป

^{๖๕} กระทรวงศึกษาธิการ, อ่างใน, ใจจริง บุญเรืองรอด, **กิจกรรมร่วมหลักสูตร**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔๙.

๑๑. กิจกรรมทัศนศึกษา เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมให้มีการศึกษานอกสถานที่เพื่อให้มีโอกาสได้พบเห็น และสัมผัสกับธรรมชาติ ศิลปะ โบราณสถานและแหล่งวิทยาการต่างๆ

๑๒. กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อมุ่งฝึกอบรมบ่มนิสัย ให้เป็นพลเมืองดีตามจารีตประเพณีของชาติบ้านเมือง และตามอุดมคติอุดมการณ์ของลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ โดยดำเนินการจัดกิจกรรมให้เป็นไปตามข้อกำหนดของคณะกรรมการลูกเสือแห่งชาติ กองยุวกาชาด สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์

สุพัชรา ชัมเจริญ ได้เสนอแนะกิจกรรมนักเรียนที่ควรมุ่งเน้นในสถานศึกษา ดังนี้^{๖๖}

๑. กิจกรรมเสริมสร้างพัฒนาตนเอง เป็นกิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้างความรู้สึกรู้จักและเห็นคุณค่าในตนเอง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสำรวจ วิเคราะห์ประเมินตนเองตามความเป็นจริง จนกระทั่งรู้จักเข้าใจยอมรับควบคุมและพัฒนาตนเอง มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รู้ว่าตนมีคุณค่าความสามารถสร้างสิ่งที่ตั้งมโนให้แก่อนาคต ครอบครัว สังคมและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

๒. กิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพทางอารมณ์ ศิลธรรมและจริยธรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาบุคลิกภาพทางอารมณ์ เชาวปัญญาในการแก้ปัญหาทางด้านศีลธรรม และจริยธรรม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ทางกาย อารมณ์ และสังคม ทำให้ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ และมีความสุขประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นคนดี มีปัญญาและมีความสุข

๓. กิจกรรมพัฒนาทักษะการคิด เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะทางด้านรู้จักตนเอง ทักษะการแสวงหาและใช้ข้อมูล ทักษะการคิด การตัดสินใจและการแก้ปัญหา ทักษะการวางแผนและการจัดการ ทักษะการมีวิสัยทัศน์ ทักษะการกล้าเสี่ยงอย่างมีเป้าหมายและคุณธรรมเสริมความสามารถในการปรับตัวอยู่กับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข เพื่อช่วยให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์

๔. กิจกรรมเสริมสร้างการแสวงหาความรู้ เป็นกิจกรรมมุ่งเสริมสร้างประสิทธิภาพในการเรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องได้เต็มศักยภาพ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน มีนิสัยในการเรียนที่ดี เห็นคุณค่าของการแสวงหาความรู้ มีเทคนิคและวิธีการเรียนที่ดีรู้จักจัดสรรส่งเสริมการเรียนที่ได้ผลและวางแผนการศึกษา และอนาคตของตนได้

๕. กิจกรรมเสริมนิสัยรักการทำงาน เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างนิสัยรักการทำงานเพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง ปลูกฝังค่านิยมนิสัยรักการทำงาน แสดงถึงความพึงพอใจมุ่งมั่นที่จะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ และมีความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง

๖. กิจกรรมผู้บริโภครู้ เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริม พัฒนาการคิด วิเคราะห์ตัดสินใจ เลือกบริโภคโดยยึดหลักประโยชน์ ประหยัดและปลอดภัย เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้มาใช้เป็นประโยชน์ต่อการบริโภคในชีวิตประจำวัน

๗. กิจกรรมนักอ่าน เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริม พัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงร้อยแก้วหรือร้อยกรองตามความสนใจของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนอ่านออกเสียงได้ถูกต้องตามหลักการอ่าน

^{๖๖} สุพัชรา ชัมเจริญ, การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน, หน้า ๒๕.

๘. กิจกรรมเพื่อน เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริม พัฒนาให้มีความสามารถในการปรับปรุงตนเอง ในการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเหมาะสม ช่วยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อนได้

๙. กิจกรรมสร้างเสริมนิสัยการทำประโยชน์เพื่อสังคม เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมนิสัยการทำ ประโยชน์เพื่อสังคม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง ปลุกฝังคุณลักษณะนิสัยที่เอื้อต่อการทำ ประโยชน์เพื่อสังคม

๑๐. กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นกิจกรรมที่สร้างเสริมสนับสนุนให้เยาวชนได้เรียนรู้ ร่วมกัน และฝึกทักษะในการเป็นผู้ช่วยเหลือ แสดงความเมตตา กรุณา ทุกคนร่วมกันปฏิญาณตนเพื่อ ปฏิบัติตามกฎหมาย ผู้บำเพ็ญประโยชน์ ได้เรียนรู้กระบวนการกลุ่มในการอยู่ร่วมกัน สามารถค้นพบ ความสามารถ สนใจและเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ

กอร์ตัน (Gorton) ได้ให้แนวคิดในการจัดแบ่งประเภทของกิจกรรมนักเรียน ออกเป็น ๕ ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้^{๖๗}

๑. กิจกรรมนักเรียนในส่วนที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการปกครองและการพิมพ์ เช่น สภา นักเรียน หนังสือพิมพ์นักเรียน หนังสือประจำโรงเรียน เป็นต้น

๒. กิจกรรมกลุ่มการแสดง เช่น การละคร การดนตรี การขับร้อง และการโต้วาที เป็นต้น

๓. กิจกรรมชมรมและองค์กรต่างๆ เช่น ชมรมหมากระดาน ชมรมภาพถ่าย ชมรม ภาษาอังกฤษ ชมรมคณิตศาสตร์ เป็นต้น

๔. กิจกรรมกีฬา เช่น ฟุตบอล บาสเกตบอล เทนนิส เทเบิลเทนนิส วูตวู้ เป็นต้น

กรมวิชาการ ได้กล่าวว่า กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นกระบวนการด้วย รูปแบบวิธีการที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามความสามารถของตนเองตามศักยภาพ การเข้าร่วม กิจกรรมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข กิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มี ศีลธรรมและจริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพ ปลุกฝังการสร้างจิตสำนึกการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีหลักการมีแนวการจัดและการประเมินผลอย่างชัดเจน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๖ กล่าวว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อ พัฒนาพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมและจริยธรรมใน การดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ยังได้กำหนดแนวการจัดการศึกษา โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียน และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด โดยกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ โดยจัด เนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่าง ระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิดการจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ ในการป้องกันแก้ปัญหาและเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ประกอบกับการมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ของสังคมและเทคโนโลยี จึงก่อให้เกิดผลดีและผลเสียต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของบุคคล ทำให้เกิด

^{๖๗} กอร์ตัน (Gorton), R.A. School Administration and supervision: leadership, challenges and opportunities. Dubuque: Wm. C. Brown, 1983, p. 410.

ความยุ่งยากซับซ้อนมากยิ่งขึ้นจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่ามีศักดิ์ศรีและมีความสุขซึ่งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดให้มีสาระการเรียนรู้ ๘ กลุ่มสาระและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่มสาระ การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมด้วยตนเอง ตามความถนัด และความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญคือการพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้านทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ให้เป็นผู้มีศีลธรรมและจริยธรรม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานแบ่งเป็น ๒ ลักษณะคือ กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมนักเรียน

กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริม และพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งครูผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจรตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ – เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

สำหรับกิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสมัครใจของผู้เรียนมุ่งพัฒนาลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มเติมจากกิจกรรมในกลุ่มสาระ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ปัญหา ส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่ รวมถึงกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังความมีระเบียบวินัย รับผิดชอบ รู้สิทธิ และหน้าที่ของตน แบ่งตามความแตกต่างระหว่างกิจกรรมได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. กิจกรรมพัฒนาความถนัด ความสนใจตามความต้องการของผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเติมเต็มความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางขึ้นเพื่อค้นพบความถนัด ความสนใจของตนเอง และพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ

๒. กิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสภาพชีวิตต่างๆ นำไปสู่พื้นฐานการทำประโยชน์ให้แก่สังคม ซึ่งจัดเป็นไปตามข้อกำหนดของคณะกรรมการลูกเสือแห่งชาติ ยุวกาชาด สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์^{๖๘}

ยุพิน พิพิธกุล ได้เสนอวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับนักเรียนไว้ดังนี้^{๖๙}

๑. วิธีการสอนแบบบรรยาย (Lecture Method) เป็นวิธีการสอนที่ผู้สอนเป็นผู้บอกนักเรียน มักจะใช้นักเรียนที่มีจำนวนมาก วิธีการสอนนี้มักใช้ในการเล่าเรื่อง เล่าประวัติ เป็นต้น ครูผู้สอนที่สอนด้วยวิธีการบรรยายจะต้องสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ในเรื่องที่ตนสอน

^{๖๘} กรมวิชาการ, คู่มือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๑ - ๑๐.

^{๖๙} ยุพิน พิพิธกุล, การเรียนการสอนคณิตศาสตร์, หน้า ๔๖.

๒. วิธีการสอนแบบอธิบายและแสดงผล (Expository Method) เป็นวิธีการสอนที่ผู้สอนเป็นผู้บอกให้นักเรียนติดตาม เป็นวิธีการสอนในขณะที่ผู้สอนอธิบายนั้น ผู้สอนก็พยายามวิเคราะห์ติดตามชี้แจง ให้นักเรียนเข้าใจโดยการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์เข้าไปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่เรียน

๓. วิธีการสอนแบบใช้คำถาม (Question Method) วิธีการสอนที่มุ่งเน้นให้ความรู้แก่นักเรียนโดยการถามตอบ ผู้สอนจะใช้คำถามอย่างต่อเนื่องและไล่ความคิดไปที่ละน้อยๆ จนผู้เรียนสามารถสรุปเข้าใจได้

๔. วิธีการสอนแบบสาธิต (Demonstration Method) เป็นวิธีการสอนที่ผู้สอนแสดงหรือสาธิตให้ผู้เรียนดู ผู้สอนให้ความรู้แก่นักเรียนโดยใช้สื่อการเรียนการสอนที่เป็นรูปธรรม และใช้คำถามประกอบ

๕. วิธีการสอนแบบทดลอง (Experimental Method) เป็นวิธีการสอนที่มุ่งให้นักเรียนโดยการกระทำและการสังเกต เป็นการนำรูปธรรมมาอธิบายนามธรรม ซึ่งจะต้องมีสื่อและอุปกรณ์ต่างๆประกอบ

๖. วิธีการสอนแบบอภิปราย (Discussion Method) เป็นวิธีการสอนที่มุ่งให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม ผู้เรียนจะรวมพลังความคิดเพื่อพิจารณาปัญหา ช่วยกันหาข้อเท็จจริง หาเหตุผล และร่วมกันตอบปัญหา เป็นวิธีการสอนที่ฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักการกล้าแสดงออกการใช้เหตุผล ฝึกการเป็นผู้ฟังที่ดี มีระเบียบวินัย

๗. วิธีการสอนแบบโครงการ (Project Method) เป็นวิธีการสอนที่ผู้สอนให้ผู้เรียนทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ซึ่งผู้เรียนสนใจในโครงการนั้น ผู้สอนอาจจะต้องตั้งหัวข้อเรื่องให้ หรือผู้เรียนเสนอขึ้นมาเอง ผู้เรียนจะดำเนินการอย่างอิสระ ผู้สอนเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือแนะนำ เมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือเท่านั้น

๘. วิธีการสอนแบบวิเคราะห์ สังเคราะห์ (Analytic Synthetic Method) การวิเคราะห์เป็นวิธีการที่ผู้สอนพยายามแยกแยะปัญหาออกมาจากสิ่งที่ไม่รู้ไปสู่สิ่งที่รู้ จากส่วนรวมแยกแยะออกมาเป็นส่วนย่อย ส่วนการสังเคราะห์เป็นวิธีการนำข้อสรุปย่อยที่จำเป็นต่างๆมารวมกันจนกระทั่งสามารถได้ข้อมูลสรุปที่ต้องการ

การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมที่โรงเรียนควรส่งเสริมนั้น ถึงแม้ว่าจะมีนักวิชาการได้เสนอแนะไว้มากมาย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวในการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง ซึ่งได้กำหนดนโยบายการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม นักเรียนมาใช้เป็นแนวปฏิบัติดังนี้^{๗๐}

๑. จัดกิจกรรมหน้าเสาธงทุกเช้าเป็นประจำเน้นฝึกมารยาทความเป็นผู้นำให้ทั่วถึง มีกิจกรรมสำคัญคือ

^{๗๐} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง, แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘, (อ่างทอง: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง, ๒๕๕๘), หน้า ๒๕ - ๒๖.

๑.๑ กิจกรรมเคารพธงชาติ สวดมนต์ และกล่าวคำปฏิญาณ

๑.๒ กิจกรรมฝึกมารยาทการแสดงความเคารพบุคคลต่างๆ

๑.๓ กิจกรรมรายงานผลการปฏิบัติหน้าที่รักษาความสะอาดเขตรับผิดชอบประจำวัน
ของนักเรียน

๒. การจัดกิจกรรมทางศาสนาในวันสุดสัปดาห์ มีกิจกรรมดังนี้

๒.๑ กิจกรรมทางศาสนาทุกเย็นวันสุดสัปดาห์ ได้แก่ ฝึกจัดโต๊ะหมู่บูชา การกราบแบบ
เบญจางคประดิษฐ์ สวดมนต์ไหว้พระทำนองสรภัญญะ การนั่งสมาธิ

๒.๒ กิจกรรมทางศาสนาที่จัดเพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง นิมนต์พระสงฆ์มา
อบรมคุณธรรม จริยธรรม บรรยายธรรม ฝึกให้นักเรียนได้อารานาศีล อารานาธรรม

๒.๓ กิจกรรมบันทึกความดี ให้นักเรียนบันทึกความดีทำลงในสมุดแล้วนำมาเล่าให้เพื่อน
ฟัง

๓. จัดกิจกรรมทางศาสนาในวันสิ้นภาคเรียน มีกิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
นักเรียน ได้แก่

๓.๑ การประกาศเกียรติคุณและมอบรางวัลแก่นักเรียนประพฤติดี

๓.๒ จัดประกวดเล่านิทานธรรมะหรือนิทานชาดก

๓.๓ จัดการแสดงของนักเรียนโดยเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรม

๓.๔ การคัดเลือกผู้นำนักเรียนด้านจริยธรรม

๔. ปฏิบัติกิจกรรมตามศาสนาของตนตามความเหมาะสม

สรุปได้ว่า นโยบายเหล่านี้เป็นแนวทาง ที่โรงเรียนในสังกัดจะต้องนำไปปฏิบัติหรือกำหนด
นโยบายขึ้นมาให้สอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว โดยส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมตาม
คุณลักษณะต่างๆ ที่พึงประสงค์

๒.๕ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักเรียน

๒.๕.๑ หลักพุทธธรรมขั้นพื้นฐานในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

พุทธธรรมขั้นพื้นฐาน หมายถึง คุณธรรมและหลักการปฏิบัติที่ดีงาม ซึ่งมีลักษณะจำเพาะ
และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเอง หรือสิ่งมีค่าภายใน แม้ว่าบุคคลอื่นจะไม่เห็นก็ตาม เช่นความขยัน
ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย ความบริสุทธิ์แห่งจิตใจ การมีปัญญาที่ถูกต้องและดีงามและมโนธรรม
ต่างๆ พุทธธรรมขั้นพื้นฐานเป็นฐานของจริยธรรมทางสังคมการปฏิบัติตามจริยธรรมขั้นพื้นฐาน
เป็นจุดมุ่งหมายที่ต้องบรรลุถึงด้วย ในการปฏิบัติตามจริยธรรมทางสังคมนั้น มีเป้าหมายอย่างหนึ่ง
คือ การมีคุณธรรม เพราะฉะนั้น พุทธธรรมขั้นพื้นฐานสามารถพิจารณาได้ว่า เป็นเป้าหมายละเป็นเหตุ
ปัจจัยทำให้มีการปฏิบัติตามจริยธรรมทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ และบังเกิดผลดีอีกด้วย

๑. สัมมาทิฐิ คือ ปัญญาอันเห็นชอบ คืออริยสัจ ๔ เห็นชอบตามคลองธรรม ว่าทำดี
มีผลดี ทำชั่วได้ผลชั่ว (มารดา บิดา มีคุณความดีความแก่ฐานหนึ่งที่เรียกว่า มารดาบิดา) เห็นถูกต้องตาม

ที่เป็นจริงว่าขันธ ๕ ไม่เที่ยง เป็นต้น^{๗๑} เป็นความรู้ความเข้าใจว่า อะไรถูก อะไรผิดอะไรมีโทษ อะไรมีประโยชน์ อะไรบุญ อะไรบาป อะไรควรทำ อะไรควรละเว้น เป็นต้น สิ่งที่ตรงกันข้ามกับสัมมาทิฐิ ก็คือ มิจฉาทิฐิ ซึ่งหมายถึง ความรู้ความเข้าใจอย่างผิดๆเหมือนดังภิกษุไทยโบราณที่ว่า เห็นกงจักรเป็นดอกบัว

๒. ความสะอาดแห่งจิตใจ คือจิตที่บริสุทธิ์ปราศจากสิ่งที่มาปรุงแต่งให้เกิดความเศร้าหมอง ซึ่งหมายถึงปราศจากความโกรธ อาฆาตพยาบาท อิจฉาริษยา ความละโมภ และความเห็นแก่ตัว ความมีจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์ เป็นพื้นฐานสำคัญของการมองโลกในแง่ดีการให้อภัยไม่ถือโกรธ ซึ่งส่งผลให้เกิดความรักสามัคคี และความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน

๓. เมตตา กรุณา คือ ความรัก ความปรารถนาดี และความสงสาร ความอยากช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ (ข้อแรกในเบญจธรรม)^{๗๒} คือความปรารถนาดี ไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นการเสียสละด้วยความรักบริสุทธิ์ เมื่อเห็นคนอื่นมีความทุกข์และความเดือดร้อนจะทนไม่ได้ต้องรีบให้การช่วยเหลือเท่าที่กำลังความสามารถของตนจะช่วยเหลือได้ เมตตาจัดเป็นคุณธรรมหรือ จริยธรรมขั้นพื้นฐานที่จะช่วยให้สังคมอยู่รอดได้ และจัดเป็นมโนธรรมอย่างหนึ่ง การมีเมตตาจะส่งผลออกมาเป็นไมตรีจิต และมีความยินดีในความสำเร็จของบุคคลอื่น โดยไม่มีความริษยา ผู้ที่มีเมตตา กรุณาจะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนแก่ผู้อื่นด้วยใจจริง และไม่หวังสิ่งตอบแทน แต่คุณธรรมข้อนี้ จะต้องปฏิบัติร่วมกับสัมมาทิฐิและความบริสุทธิ์แห่งจิตใจด้วยจึงเป็นผลดีแก่ผู้ ปฏิบัติอย่างแท้จริง มิฉะนั้น ผู้ที่มีเมตตากรุณา แต่ปราศจากปัญญาที่เห็นชอบอาจกลายเป็นคนโง่ หรือคนเขลา และเป็นเหยื่อของคนโกงได้

๔. ความมีสัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ไม่คิดเอาแต่ได้ไม่โลก อยากได้ในสิ่งที่ตนไม่มีสิทธิที่จะครอบครอง ความซื่อสัตย์จัดเป็นการประพฤติดุจจิตผู้ที่มีสัจจะ ไม่คิดแสวงหาผลประโยชน์มิชอบธรรม กล่าวคือ จะไม่คิดเบียดบังผลประโยชน์ของคนอื่นและผลประโยชน์ของส่วนรวมผลที่ตามมาจากการมีสัจจะก็คือ ความรู้สึกละเอียดต่อการทำความชั่ว (ทุจริต) เป็นผู้ที่มีหิริโอตตัปปะ

๕. ความข่มใจตัวเองได้ หมายถึง ความสามารถในการบังคับจิตใจของตนเองได้ไม่ให้อำนาจแก่ราคะ โทสะ โมหะ การข่มใจตนเองได้รวมถึงความอดทน ยอมรับฟังความคิดเห็นที่มีเหตุผลของคนบุคคลอื่น หรือความมีใจกว้าง ยอมรับฟังข้อโต้แย้ง และการวิพากษ์วิจารณ์จากบุคคลอื่นโดยไม่ขุ่นเคืองหรือแสดงอาการโกรธไม่พอใจ การข่มใจตนเองได้จึงต้องมีสติกำกับตลอดเวลา ผลที่ตามมาจากการข่มใจตนเองได้ก็คือ การมีวินัยในตัวเองควบคุมตนเองได้ และปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ดีงามของสังคมได้อย่างเป็นปกติและราบรื่น

สรุปหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักเรียน คือ คุณธรรมและหลักการปฏิบัติที่ดีงาม ซึ่งมีลักษณะจำเพาะและเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเองความมีจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์เป็นพื้นฐานสำคัญของการมองโลกในแง่ดีการให้อภัยไม่ถือโกรธ ซึ่งส่งผลให้เกิดความรักสามัคคี และความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันยอมรับฟังความคิดเห็นที่มีเหตุผลของคนบุคคลอื่น หรือความมีใจกว้าง

^{๗๑} พระพรหมคุณณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๔๓๕.

^{๗๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๔.

การมีวินัยในตัวเองควบคุมตนเองได้ และปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ตีงามของสังคมได้อย่างเป็นปกติและราบรื่น

๒.๕.๒ หลักพุทธธรรมทางสังคมในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักเรียน

พุทธจริยธรรมสังคม หมายถึง ข้อห้ามหรือข้อควรเว้นที่พระพุทธศาสนาได้บัญญัติ ห้ามมิให้บุคคลกระทำ หรือแสดงออกต่อกันและกัน หากฝ่าฝืนและแสดงออกไปแล้วจะมีผลกระทบต่อนตนเองต่อบุคคลอื่นในสังคม และต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และข้อปฏิบัติหรือข้อเสนอนั้นให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งจะส่งผลดีต่อบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น จริยธรรมสังคมของพระพุทธศาสนารวม เอาหลักคำสอนที่เป็นศีลธรรมขั้นต้นจนกระทั่งถึงหลักการทำเพื่อบุประโยชน์เพื่อให้บังเกิดผลดีสูงสุดแก่สังคมและธรรมชาติได้แก่

๑. ศีล เมื่อการกล่าวถึงศีลโดยเฉพาะศีล ๕ จะเป็นที่น่าทราบกันดีในหมู่ชาวพุทธเพราะเป็นหลักปฏิบัติที่มีมาก่อนการอุบัติขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า ดังปรากฏในอรรถกถาสังคหสูตรศีล ๕ และศีล ๑๐ มีมาก่อนการเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า ในอรรถธรรมบท ภิกขุวรรคไว้ว่าศีล ๕ ชื่อว่า กุรุธรรม (หลักปฏิบัติของชาวพุทธในอดีต)^{๗๓} อนึ่งหลักปฏิบัติที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับศีล ๕ นี้มีปรากฏในศาสนาอื่น เช่น ศาสนาเซน เป็นต้น แต่หลักปฏิบัติที่คล้ายศีล ๕ ในศาสนาเซนเรียกว่า “มหาพรต” (มี ๖ ข้อ) เป็นข้อปฏิบัติสำหรับนักบวช และจัดเรียงลำดับไม่ตรงกันซึ่งนักบวชในศาสนาจะต้องปฏิบัติตามกฎมหาพรตนี้ กล่าวคือ ละเว้นการทำชั่วร้ายสิ่งมีชีวิตทุกชนิด ไม่พูดเท็จ ไม่ลักขโมย ไม่เสพเมถุน ไม่ครอบครองทรัพย์สิน และไม่บริโภคอาหารในเวลากลางคืน^{๗๔}

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ศีล ๕ เป็นหลักปฏิบัติสากลของมนุษย์ผู้ปรารถนาความสงบสุขเพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ต้องอยู่ร่วมกัน เป็นหมู่เป็นพวกสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ในขณะที่มนุษย์มีไม่มาก แต่เมื่อมนุษย์มีจำนวนมากปัญหาและความยุ่งยากก็มากขึ้นดั่งเงาตามตัว ฉะนั้นในพระไตรปิฎกมีการกล่าวถึงศีล ๕ มีปรากฏหลายแห่งทั้งที่กล่าวในลักษณะรวมๆ เป็นธรรมทั่วๆ ไป ไม่ได้กล่าวเจาะจงลงไปว่าเป็นศีล ๕ โดยตรง เช่น ในอัครคฤณสูตร คัมภีร์ทิมมิกาย ปาฏิวรรค ในส่วนที่แสดงถึงความแห่งวรรณะ ๔ ความว่าแม้กษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งที่เจ้าของไม่ได้ให้ประพฤติดิฉันในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ เพ่งเล็งอยากได้ของเขา มีจิตพยาบาทเห็น ผิดด้วยประการดังกล่าวมานี้ ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล นับว่าเป็นกุศล มีโทษนับว่ามีโทษไม่ควรประพฤตินับว่าไม่ควรประพฤตินับว่าไม่ควรเป็นอริยธรรม นับว่าไม่สามารถเป็นอริยธรรม เป็นธรรมดำเป็นวิบากดำ ที่วิญญูชนดิเตียน ธรรมเหล่านั้นปรากฏอย่างชัดเจนในกษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้^{๗๕}

^{๗๓} รายละเอียดใน ธุ.ข.อ. (ไทย) ๑/๑๓๓.

^{๗๔} รายละเอียดใน ธนุ แก้วโอภาส, ศาสนาโลก, (กรุงเทพมหานคร: หจก เอมีเทรดดิ้ง, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒๖.

^{๗๕} ธนิต อยู่โพธิ์, อานิสงค์ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต กล่าวถึงศีล ๕ ว่าเป็นธรรมเป็นเหตุให้ถูกเชิญไปอยู่ในสวรรค์ ในคัมภีร์ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรคได้แสดงไว้ว่า ศีลเป็นหลักปฏิบัติ เรียกว่าสิกขาบทความว่า สิกขาบท ๕ อย่างได้แก่^{๗๖}

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
๒. อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์
๓. กาเมสุมิฉฉาจาร เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดมในกาม
๔. มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ
๕. สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี เจตนา เป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ในคัมภีร์ขุททกนิกายเปตวัตถุ ท่านแสดงศีลว่าเป็นเหตุอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้พ้นจากนรกได้ความว่า

วันนี้ขอมหาบพิตรทรงมีพระทัยเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ จงสมาทานสิกขาบท ๕ อย่าให้ขาดและต่างพร้อย จงทรงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ จงทรงยินดีด้วยพระมเหสีของพระองค์ ไม่ทรงพูดเท็จ และไม่ทรงดื่มน้ำเมา คือสุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเมื่อพระองค์เป็นผู้ไม่ประมาท พระองค์ทรงประพฤดิธรรมโดยเคารพตลอดคืนและวัน อย่างนี้พึงพ้นจากนรก^{๗๗}

นอกจากนั้นศีล ๔ ข้อต้นของศีล ๕ ยังมีปรากฏอีกหลายแห่งในพระไตรปิฎกเป็น ๔ ข้อต้นของกุศลกรรมบถบ้าง เช่น ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ท่านพระมหากัจจายะแสดงธรรม ความว่า ดูก่อนอาวุโสทั้งหลาย การฆ่าสัตว์เป็นสิ่งไม่เป็นธรรม เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นสิ่งเป็นธรรม ส่วนอกุศลกรรมอันลามกมิใช่น้อยที่เกิดขึ้นเพราะการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัยนี้เป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ส่วนกุศลธรรมมิใช่น้อยที่ถึงความเจริญเต็มที่เพราะเจตนาที่เพราะเจตนาเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัย นี่เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ดูก่อนอาวุโสทั้งหลาย การลักทรัพย์เป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ฯลฯ ดูก่อนอาวุโสทั้งหลาย การประพฤติดมในกามเป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ฯลฯ ดูก่อนอาวุโสทั้งหลาย การพูดเท็จเป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ฯลฯ^{๗๘}

จึงสรุปได้ว่าที่มาของการบัญญัติศีล ๕ หมายถึง ความประพฤดีดีทางกาย และวาจา, การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายวาจาและวาจา ให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษากฎตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดีขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพทำให้กาย วาจา ใจ สงบไม่เบียดเบียนตนเองและคนอื่น ไม่ฆ่ากัน ไม่ทำร้ายร่างกายกันเพราะคนก็ดี สัตว์ก็ดีต่างก็รักชีวิตของตนด้วยทั้งสิ้น ไม่ประสงค์จะให้ใครมาฆ่าแกง หรือมาทำร้ายร่างกายตน หรือทรมานตนให้ได้รับความลำบาก คนที่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตของคนอื่นสัตว์อื่น จึงชื่อว่าคนผิดคน คือผิดปกติของคนปกติคนเราจะต้องไม่ขโมย

^{๗๖} รายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓.

^{๗๗} รายละเอียดใน ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑๒๒๓/๑๕๔.

^{๗๘} รายละเอียดใน อง .ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗/๓๑๑.

ทรัพย์สินของกันและกันเพราะใครก็ย่อมรัก ย่อมห่วงแหนในทรัพย์สินของตนไม่ประสงค์จะให้ใครมาเบียดเบียนและล่วงเกินในทรัพย์สินของตน คนที่ขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นจึงชื่อว่าทำผิดปกติของคน เราจะต้องไม่ล่วงละเมิดประเพณีของกันและกัน เพราะลูกใคร เมียใคร สามีใคร ใครๆ เขาก็หวง ไม่ประสงค์จะให้ใครมารังแกข่มเหงน้ำใจ ลูกเมียเปรียบเหมือนทรัพย์สินมีค่าของเขา คนที่รังแกข่มเหงส่วนเกินผู้อื่น จึงชื่อว่าเป็นผู้ทำผิดของตน

๒. ทาน คือ การให้โดยไม่เสียตายภายหลัง เป็นการให้โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทนการให้ด้วยใจอันประกอบด้วยเมตตากรุณา หวังจะให้ผู้รับมีความสุข การให้นี้ถือว่าเป็นการแสดงออกในเชิงไมตรีต่อบุคคลอื่นซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้และรับทราบได้โดยบุคคลทั่วไป

ทานมี ๓ อย่าง คือ

(๑) การให้สิ่งของหรือวัตถุ (อามิสทาน)

(๒) การให้อภัยไม่ถือโทษ ไม่โกรธตอบต่อบุคคลอื่นที่ดูด่า หรือเบียดเบียนเรา (อภัยทาน)

(๓) การให้คำแนะนำสั่งสอน

เพื่อให้ปฏิบัติชอบ และเพื่อคนดีมีประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวม (ธรรมทาน) หากพิจารณาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ จะพบว่า ทาน เป็นหลักการข้อแรกในการชนะใจคนอื่น ข้อที่สองก็ คือการใช้คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานแก่คนที่ติดต่อสัมพันธ์กับเรา (ปิยวาจา) ข้อที่สาม คือการให้บริการ ข้อสุดท้าย คือ การรู้จักปฏิบัติตนเป็นคนดีเสมอต้นเสมอปลาย(สมานัตตา) ปฏิบัติตนเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่การงาน วัชและเพศ ซึ่งถือเป็นการให้ตั้งอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่นด้วย

การให้ทานจะบังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ให้จะต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

๑. ให้สิ่งที่บริสุทธิ์ อันเป็นการให้สิ่งที่ได้จากการประกอบอาชีพสุจริต

๒. ผู้ให้ต้องมีเจตนาหรือความตั้งใจที่ให้ความบริสุทธิ์ใจ ไม่คิดเสียตายหรือเสียใจภายหลังจากการที่ให้ไปแล้ว

๓. ผู้รับเป็นคนดีมีคุณธรรมเป็นผู้สมควรแก่การรับสิ่งของที่ให้ หากเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ยิ่งมีผลดีแก่ผู้ให้มากขึ้น

๓. กตัญญูกตเวทีกตัญญู หมายถึง การระลึกนึกถึงคุณความดีและการอุปการคุณที่บุคคลอื่นได้ทำแก่เรา กตเวทีกตเวทีก หมายถึง การตอบแทนพระคุณแก่บุคคลอื่นที่ได้ให้การอุปการคุณแก่เรา กตัญญูกตเวทีกเป็นคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับคนดี ในสังคมไทยความกตัญญูได้กลายเป็นกฎหมาย ศีลธรรมหรือเป็นจารีตทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้รู้จักอุปการคุณ หรือ “บุญคุณ” ที่บุคคลอื่นได้กระทำให้แก่ตนโดยเฉพาะบุตร จำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรมข้อนี้ต่อบิดามารดาของตน หากใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามจะถูกสังคมประณามหรือลงโทษ เช่น จะถูกประณามว่าเป็นลูกเนรคุณหรือลูกอกตัญญู หรือลูกทรพี พระพุทธศาสนา ยกย่องสรรเสริญบุคคล ที่มีความกตัญญูกตเวทีกว่าเป็นคนดีทั้งนี้เพราะ ความกตัญญูกตเวทีก เป็นเครื่องหมายของคนดีบุคคลที่มีความกตัญญูกตเวทีกจะได้รับผลดีตอบแทนอย่างแน่นอน ดังโบราณที่ว่า คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ กล่าวคือ หากประสบความทุกข์ความเดือดร้อนจะมีคนช่วยได้อย่างท่วงที ดังข่าวที่สังคมได้ช่วยอุ้มชูเด็กกตัญญูที่เลี้ยงดูพ่อแม่

ผู้ยากจน ที่ทุพพลภาพ หรือที่แก่ชรา หรือเจ็บไข้ได้ป่วยไม่สามารถช่วยตนเองได้ ดังปรากฏ ตามข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์เป็นประจำ^{๗๙}

สรุปหลักพุทธธรรมทางสังคมในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักเรียน คือข้อห้ามหรือข้อควรเว้นที่พระพุทธศาสนาได้บัญญัติ ห้ามมิให้บุคคลกระทำ หรือแสดงออกต่อกันและกัน หากฝ่าฝืนและแสดงออกไปแล้วจะมีผลกระทบต่อนตนเอง ต่อบุคคลอื่นในสังคมพระพุทธศาสนา ยกย่องสรรเสริญบุคคล ที่มีความกตัญญูทศเวทว่าเป็นคนดีทั้งนี้เพราะ ความกตัญญูทศเวท เป็นเครื่องหมายของคนดีบุคคลที่มีความกตัญญูทศเวท จะได้รับผลดีตอบแทนอย่างแน่นอน

๒.๖ ประวัติโรงเรียนเจ้าพระยาวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒ กรุงเทพมหานคร

๒.๖.๑ ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนเจ้าพระยาวิทยาคม

โรงเรียนเจ้าพระยาวิทยาคม ตั้งอยู่เลขที่ ๗๘๖ ถนนพระรามที่ ๓ แขวงบางโพงพาง เขตยานนาวา จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ดิน ๑๔ ไร่ ๓ งาน ๘๐ ตารางวา เดิมชื่อว่า โรงเรียนบางโพงพาง ใช้อักษรย่อ บ.พ. สถาปนาเมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๗

เริ่มดำเนินการสอนตั้งแต่วันที่ ๑๘ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ แรกก่อตั้งได้งบประมาณสร้างอาคารไม้ ๒ ชั้น ๘ ห้องเรียน ๑ หลัง ปี ๒๕๐๗ เปิดรับทั้งนักเรียนหญิงและนักเรียนชาย จำนวน ๓ ห้องเรียน แต่เนื่องจากปีแรกโรงเรียนยังสร้างไม่แล้วเสร็จ กองโรงเรียนรัฐบาล จึงมอบให้อาจารย์ใหญ่โรงเรียนยานนาวาวิทยาคม (สมัยนั้นใช้ชื่อโรงเรียนยานนาวา) ดำเนินการให้ตั้งแต่การรับสมัครนักเรียน ฝากนักเรียนใช้สถานที่เรียนเป็นเวลาเกือบ ๑ ปีการศึกษา และ ย้ายนักเรียนมาเรียนที่โรงเรียนบางโพงพางเมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๘

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ กระทรวงศึกษาธิการได้อนุมัติการขอเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนเจ้าพระยาวิทยาคม ใช้อักษรย่อ จ.ว. จนถึงปัจจุบัน

ผู้อำนวยการโรงเรียน : นายพีรศุภมภ์ ปิตธวัชชัย

พระพุทธรูปประจำโรงเรียนเจ้าพระยาวิทยาคม: พระพุทธประทานพร

สีประจำโรงเรียน : “เทา – ชมพู”

เทา หมายถึง มั่นคงเป็นผู้มีความคิดในทางที่ดี

ชมพู หมายถึง ความสุภาพ เรียบร้อย อ่อนหวาน อ่อนน้อม

เทา – ชมพู หมายถึง ความเป็นนักปราชญ์ที่มีความสุภาพ อ่อนน้อม

อ่อนหวานในตนเอง

ดอกไม้ประจำโรงเรียน : ชมพูพันธุ์ทิพย์

^{๗๙}จำนง อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาแนวพุทธศาสตร์, กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๙๕-๑๙๙.

สัญลักษณ์โรงเรียน

หนังสือและปากไก่อ หมายถึง การศึกษาก่อให้เกิดความรู้
 โลก หมายถึง ความรอบรู้ในการศึกษาที่กว้างทั้งโลก
 คบเพลิง พร้อมรัศมี หมายถึง ความสว่างเป็นเครื่องแสดงถึงปัญญา
 อักษรย่อโรงเรียน : จ.ว.

ปรัชญาของโรงเรียน : ปัญญา โลกสมิ ปชฺโชโต "ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก"

คำขวัญประจำโรงเรียน : เรียนดี วินัยเด่น เป็นประโยชน์

สถานที่ตั้ง : โรงเรียนเจ้าพระยาวิทยายคม ๗๘ ถนนพระรามที่ ๓ แขวงบางโพธิ์พวง
 เขตยานนาวา กรุงเทพฯ ๑๐๑๒๐ โทร. ๐-๒๒๙๕๑๓๓๘ , โทรสาร ๐-๒๒๙๕๑๓๓๘

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ งานวิจัยภายในประเทศ

ผู้ศึกษาได้รวบรวมงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ดังนี้

จรัส ถาวร ศึกษาเรื่องพฤติกรรมของนักเรียนที่ผ่านการอบรมโครงการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม พบว่า การที่โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนั้น นำไปสู่การเกิดพฤติกรรมที่เหมาะสม ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่นักเรียนได้รับการส่งเสริมจากครอบครัว ชุมชน กลุ่มเพื่อน นักเรียน และโรงเรียน^{๘๐} ในปี ๒๕๕๕ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติมอบหมายให้มอบหมายให้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ และคณะ วิจัยหาคำตอบเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยในอนาคต ผลสรุปในมิติด้านลักษณะชีวิต ได้แก่ ความขยัน ความอดทน ทุ่มเทงานหนัก มีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ ทำทุกอย่างอย่างดีที่สุด มีจิตสำนึกประชาธิปไตย เห็นคุณค่าในเอกลักษณ์ความเป็นไทย มีจิตสำนึกต่อผู้อื่นและส่วนรวม รวมทั้งมีชีวิตแห่งการประหยัทยอดอดอม

ทิพวรรณ แสนมงคล ศึกษาเรื่องการประเมินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียน ศึกษา สงเคราะห์เชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการประเมินด้านสภาพแวดล้อม

^{๘๐}จรัส ถาวร, “พฤติกรรมนักเรียนที่ผ่านการอบรมโครงการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม”, การค้นคว้าแบบอิสระ, ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๙).

ประกอบด้วยหลักการ เหตุผล วัตถุประสงค์ และความเหมาะสมกับนโยบาย และสภาพของสถานศึกษา โดยรวมพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก^{๘๑}

กนกพร เพ็ชรพงศ์ และคณะ ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของครูในการส่งเสริมความมีวินัยในตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของครูในการส่งเสริมความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐานใน ๒ ด้าน มีดังนี้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า ครูมีบทบาทในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่ารายการพยายามพัฒนาการสอน เช่นเตรียมการสอนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นักเรียนสนใจ แนะนำกิจกรรมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่นักเรียน ดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมและการเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนไปใช้สิทธิเลือกตั้งต่างๆที่เป็นกิจกรรมของโรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติ หน้าที่ต่างๆ ที่ได้รับมอบหมาย ส่งเสริมนักเรียนที่กระทำความดีโดยให้รางวัลและประกาศเกียรติคุณ ครูมีบทบาทในระดับมากที่สุด ส่วนรายการอื่นๆครูมีบทบาทในระดับมาก ด้านการจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า ครูมีบทบาทในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่า รายการให้นักเรียนช่วยกันรักษาความสะอาดของสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาส่งเสริมให้นักเรียนยึดมั่นในกติกากฎระเบียบต่างๆของโรงเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนตรงต่อเวลา ดูแลนักเรียนให้แต่งกายตามระเบียบของโรงเรียน ร่วมมือกับผู้บริหารคณะครูในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อกำหนดนโยบายในการพัฒนานักเรียนให้มีวินัย ติดตามและประเมินผลพฤติกรรมนักเรียนเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน ชี้แนะให้นักเรียนเดินแถวเข้า-ออก จากห้องเรียนและโรงเรียน ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนให้ความรักสนิทสนมกับนักเรียนอย่างทั่วถึง ครูมีบทบาทในระดับมากที่สุด ส่วนรายการอื่นๆ ครูมีบทบาทในระดับมาก^{๘๒}

ถวัลย์ บัวสละ ศึกษาการดำเนินงานของผู้บริหารในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนตามทฤษฎีของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร พบว่า การดำเนินงานของผู้บริหารในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามทฤษฎีของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตรใน ๔ ด้านได้แก่ด้านกำหนดนโยบาย ด้านจัดสภาพแวดล้อม ด้านนิเทศ การเรียนการสอน ด้านกิจกรรมนักเรียนอยู่ในระดับมากทุกด้าน^{๘๓}

จุมพล พูลภัทรชีวิน ได้ทำการวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างความดีมีคุณธรรมโดยพิจารณาจาก ๓ ประเด็นหลัก คือ คนดีมีคุณธรรม ครอบครัวดีมีคุณธรรม และชุมชนดีมีคุณธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์และวิธีคัดสรรคน ครอบครัว ชุมชนดี

^{๘๑}ทิพวรรณ แสนมงคล, “การประเมินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระ, **ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาการสอนวิชาสังคมศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗).

^{๘๒}กนกพร เพ็ชรพงศ์ และคณะ, [ออนไลน์],แหล่งที่มา: www.grad.nu.ac, [๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๐].

^{๘๓}ถวัลย์ บัวสละ, “ศึกษาการดำเนินงานของผู้บริหารในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามทฤษฎีของข้าราชการครู”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.gradnu.ac>, ๒๕๕๐].

มีคุณธรรม และเพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมความดีมีคุณธรรมให้กับคน ครอบครัว ชุมชน ได้ใช้วิธีการศึกษาภาคสนาม โดยการสนทนากลุ่มในระดับชุมชนและระดับจังหวัดของ ๓ จังหวัด คือ จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการส่งเสริมความดีมีคุณธรรมในระดับบุคคล คือ การพัฒนาตนเองตามแนวไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ตัวเรา เป็นตัวอย่างที่ดี พ่อแม่ทำตนเป็นต้นแบบที่ดีให้การอบรมเลี้ยงดูที่ต้องสร้างครอบครัวให้อบอุ่นเข้มแข็ง เอื้อเฟื้อต่อกัน การอบรมเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี พัฒนาเมื่อเติบโตใหญ่ ปลุกฝังให้เด็กรู้จักเข้าวัด ฟังธรรม ทำบุญเพื่อให้เด็กซึมซับความดีงาม ครูเป็นแบบอย่างและสอนคุณธรรม จริยธรรม ร่วมมือส่งเสริมและพัฒนาคนดี เช่น การยกย่องเชิดชูเกียรติคนดีมีคุณธรรม นำมาเป็นต้นแบบของชุมชน สังคมให้กำลังใจคนทำดีทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม โรงเรียนสอนวิชาศีลธรรมที่เน้นการปฏิบัติจริง ร่วมกิจกรรมกับวัดเพิ่มชั่วโมงสอนจริยธรรม ฝึกให้เด็กนั่งสมาธิ จัดหาสมุดบันทึกความดีให้เด็กบันทึก แข่งขันตอบปัญหาธรรมะ มีกิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ใช้วัดเป็นศูนย์การพัฒนาคุณธรรมความดี ใช้กิจกรรมทางศาสนาช่วยสอน ใช้ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมช่วยกล่อมเกล้าจากวิถีชีวิต จัดกิจกรรมที่ดีมารองรับโดยมีฐานจากวัฒนธรรมท้องถิ่นในระดับครอบครัวพ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้ครอบครัวอบอุ่น เข้าใจกันเข้าใจถึงความแตกต่าง รู้จักปรับตัวเข้าหากัน มีความอดทนในการเลี้ยงลูกให้เป็นคนดี ส่งเสริมลูกทั้งด้านการศึกษาและ การเป็นคนดี มีกิจกรรมที่สมาชิกทั้งครอบครัวทำร่วมกัน เข้าร่วมประเพณีท้องถิ่น สังคมมีการประกาศ ยกย่องครอบครัวที่ปฏิบัติได้เหมาะสม เช่น แม่ดีเด่น พ่อดีเด่น ลูกกตัญญู ระดับชุมชนคนในชุมชน ทุกระดับต้องเป็นแบบอย่างที่ดีสร้างความร่วมมือในการสร้างคนดี สังคมดีจากบ้าน วัด โรงเรียน ยกย่องคนดีให้เป็นแบบอย่างของชุมชน สร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน สร้างครอบครัว ที่สร้างอาชีพที่มั่นคงในชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมเข้ามาใช้ดูแลสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ต้องส่งเสริมการสร้างคนดี ชุมชนดี สังคม ให้เพิ่มมากขึ้น^{๕๔}

สุมาลี สัจจินดา จริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนสังกัดคณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนสังกัดกางเขนแห่งจันทบุรี เพื่อเปรียบเทียบเชิงจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนสังกัดคณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี จำแนกตามความคิดเห็นของผู้ปกครองและครู ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า^{๕๕}

๑. จริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนสังกัดคณะรักกางเขนแห่งจันทบุรีตามความคิดเห็นของผู้ปกครองโดยรวมอยู่ในระดับมาก และตามความคิดเห็นของครูโดยรวม อยู่ในระดับมากเช่นกัน

๒. จริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนสังกัดคณะรักกางเขนแห่งจันทบุรีตามความคิดเห็นของผู้ปกครองและครูด้านความเมตตากรุณา ความสามัคคี ความอดทน

^{๕๔} จุมพล พลุภัทรชีวิน, การวิจัยกระบวนการสร้างความดีมีคุณธรรม, เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๙.

^{๕๕} สุมาลี สัจจินดา, “จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนสังกัดคณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี”, **ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.** การบริหารการศึกษา ชลบุรี, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖).

ความเสียสละ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์และ ความประหยัด แตกต่างกันอย่างสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระครูประโชติจันทร์ทิมล (นาม จนทโชโต) ได้วิจัยเรื่องการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการส่งเสริมคุณธรรมและ จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวังนนทบุรี อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และเพื่อเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและ จริยธรรม นักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวังนนทบุรี อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า

๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านความมีน้ำใจ ด้านความประหยัด ด้านความขยัน ด้านความมีวินัย และด้านความซื่อสัตย์

๒. ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำแนกตามเพศและระดับชั้นเรียน โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓. แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ควรได้รับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมด้านนี้เป็นพิเศษ เพราะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ซึ่งเต็มไปด้วยการแข่งขันและแรงเร้า จึงทำให้พฤติกรรมของเด็กได้รับอิทธิพล จากสภาพการณ์ดังกล่าว^{๘๖}

พจนีย์ แฝงศรีสาร ได้ศึกษาการประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนปิ่นสร้อยแยลส์วิทยาลัย อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ จำนวน ๖ คนโดยใช้ กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ จำนวน ๓๑๖ คน เครื่องมือในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละและค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน พบว่า ด้านสภาพแวดล้อม โรงเรียนการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนมาก ซึ่งสอดคล้องกับหลักการ เหตุผล และ

^{๘๖}พระครูประโชติจันทร์ทิมล, การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

วัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีดำเนินการรวมทั้งการจัดกิจกรรมให้กับ นักเรียนนั้นมีความเหมาะสม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ในด้านปัจจัยนำเข้าโรงเรียนมีการจัดทำ แผนการดำเนินงานโครงการชัดเจน ต่อเนื่องตามธรรมนูญของโรงเรียน มีงบประมาณและจำนวน ครูดำเนินงานอย่างเพียงพอและได้รับการ สนับสนุนจากผู้ปกครองทุกปี ในด้านกระบวนการ โรงเรียนมีการวางแผนก่อนที่จะเริ่มดำเนินงานอย่าง เหมาะสม กิจกรรมที่จัดในโครงการได้เปิดโอกาส ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานและ มีการประสานงานกับบุคคล องค์กร ภายนอก ทั้งก่อนเริ่มดำเนินโครงการและระหว่างดำเนินโครงการ อย่างสม่ำเสมอ และในด้าน ผลผลิตนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในรูปแบบกิจกรรมระดับ มาก และเห็นว่าเป็น โครงการที่ดี รูปแบบของกิจกรรมในโครงการมีความเหมาะสม วิทยากรสามารถ บรรยายได้ชัดเจน มีความน่าสนใจ สนุกสนาน พร้อมกับสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม สามารถพัฒนา จิตใจของ นักเรียนให้ดีขึ้นส่วนประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ คือ การได้รับฟังข้อคิดต่างๆ ที่เป็นประโยชน์สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน^{๘๗}

พระมหาอร่าม คุณชื่นและคณะ ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมและ จริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กำแพงเพชรเขต ๑ พบว่า^{๘๘}

๑. สภาพในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา กำแพงเพชรเขต ๑ โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นราย ด้าน ส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก มีเพียง ๑ ด้านที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการประเมินผล ตามทัศนะของผู้บริหาร โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็น รายด้าน ส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก มีเพียง ๑ ด้านที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการประเมินผล และตามทัศนะของครูผู้สอนโดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

๒. ปัญหาในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กำแพงเพชรเขต ๑ โดยภาพรวม มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็น รายด้าน ทุกด้านมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ตามทัศนะของผู้บริหาร โดยภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทุกด้านมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย และตามทัศนะของครูผู้สอนโดยภาพรวม มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทุกด้านมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย

๓. แนวทางพัฒนาการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กำแพงเพชรเขต ๑ ทุกด้านและรายข้อ ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนวทาง การพัฒนาอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด

^{๘๗} พจนิษฐ์ แฝงศรีสาร, “การประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนปิ่นสร้อยแยลส์วิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓).

^{๘๘} พระมหาอร่าม คุณชื่นและคณะ, “แนวทางการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กำแพงเพชรเขต ๑” วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๔).

พระครูประทีปธรรมนาถ (ชุตินฺธโร) ได้วิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ผลวิจัยพบว่า ๑. นักเรียนโดยส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมนั้นเป็นกิจกรรมที่พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม มากที่สุด รองลงมาเป็นผู้เรียนมีความซื่อสัตย์, ด้านผู้เรียนมีความประหยัด, ด้านผู้เรียนมีความกตัญญูต่อเวทีย, และด้านผู้เรียนมีวินัย ๒. เปรียบเทียบการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน เพศ, อายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ แต่มีความแตกต่างกันตามชั้นเรียน, ตามครอบครัว, รายได้ของครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๓. ปัญหา และแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม คือโรงเรียนควรมีการกำหนดเป็นนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนในด้านต่างๆ อย่างชัดเจนในด้านระเบียบวินัย ควรจัดนิทรรศการในด้านวินัยให้มากขึ้นและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม และจริยธรรมในด้านการมีวินัยในตัวของนักเรียนเอง ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ควรปลูกฝังนักเรียนให้เห็นถึงประโยชน์ของคุณธรรมและจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ตามความเหมาะสม ด้านความกตัญญู ควรปลูกฝังให้เกิดเป็นนิสัยและควรส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักการออม และประโยชน์ของการออม ด้านปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ควรเสริมสร้างวินัยในด้านจิตอาสาในนักเรียนให้มากขึ้น เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรมอื่นๆ^{๘๙}

พระสุนทรธรรณ ญาณสวโน (โสตามุข) ได้วิจัยเรื่อง “สภาพคุณธรรมพื้นฐานนักเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนพยุหวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๘ (ศรีสะเกษ)” มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาสภาพคุณธรรมพื้นฐานนักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนพยุหวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๘ (ศรีสะเกษ) ๒. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อสภาพคุณธรรมพื้นฐาน และ ๓. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานนักเรียน ตามเพศ อายุ ระดับชั้นการเรียน ของกลุ่มตัวอย่างนักเรียนมัธยมศึกษา จำนวน ๑๕๕ คน เครื่องมือที่ใช้วิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีความคิดเห็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีต่อสภาพคุณธรรมพื้นฐานนักเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนพยุหวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๘ (ศรีสะเกษ)” โดยภาพรวมและรายข้อ ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความขยัน ด้านความมีน้ำใจ ด้านความสามัคคี ด้านความประหยัด ด้านความมีวินัย ด้านความสุภาพ ความสะอาด และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านความกตัญญูต่อเวทีย ๒. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน นักเรียนเป็นหญิงจำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๒ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๒๙ ตามลำดับ ๓. ผลการ

^{๘๙}พระครูประทีปธรรมนาถ (ชุตินฺธโร), การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

เปรียบเทียบสภาพคุณธรรมพื้นฐานนักเรียน จำแนกตามเพศ อายุ และระดับชั้นการศึกษา นักเรียนมีความคิดเห็นต่อสภาพคุณธรรมพื้นฐาน โดยภาพรวม ที่ไม่แตกต่างกันและมีข้อเสนอแนะทาง ดังนี้

๑. ด้านความขยัน คือ ควรมีกิจกรรมเรื่องความขยันให้นักเรียนได้เรียนรู้นอกห้องเรียนเพื่อให้ประสบการณ์

๒. ด้านความประหยัด คือ ควรมีรูปแบบหรือวิธีการใหม่ๆ เสริมให้นักเรียนได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของความประหยัด

๓. ด้านความซื่อสัตย์ คือ ควรมีกิจกรรมส่งเสริมเรื่องความซื่อสัตย์แก่นักเรียนโดยเริ่มต้น ซื่อสัตย์ต่อตนเอง

๔. ด้านความมีวินัย คือ ส่งเสริมให้นักเรียนควรปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด

๕. ด้านความสุภาพ คือ ควรมีกิจกรรมส่งเสริมให้เด็กได้ปฏิบัติจริงเกี่ยวกับคุณธรรมความสุภาพ มีมารยาท มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่

๖. ด้านความสะอาด คือ ควรส่งเสริมให้นักเรียนจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดที่เอื้อต่อสุขภาพอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้ดำเนินการไปในทิศทางที่วางไว้

๗. ด้านความสามัคคี คือ ควรเริ่มต้นสร้างความสามัคคีจากการเข้าแถวก่อนเคารพธงชาติให้ครูหรือหัวหน้าห้องจัดความพร้อมให้กับนักเรียนรวมพลังสามัคคีห้องใดห้องหนึ่งมีความสามัคคีมากที่สุดด้วยการให้รางวัลการสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นภายในกลุ่มจากกิจกรรมที่โรงเรียนเคยดำเนินการมาแล้วให้เกิดรูปธรรมยิ่งขึ้น

๘. ด้านความมีน้ำใจ คือ โรงเรียนควรจัดโครงการ “เสริมสร้างน้ำใจไมตรี แต่คนดีที่หนูรัก” เพื่อเสริมให้นักเรียนมีน้ำใจช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกันตั้งแต่การมีจิตอาสาช่วยเหลือสังคมการบริจาคทรัพย์สินของให้ผู้ขาดแคลนหรือด้อยกว่า การบริจาคโลหิต ไปจนถึงกิจกรรมแบ่งปันความรู้จากพี่สู่น้อง

๙. ด้านความกตัญญูกตเวทิตะ คือ โรงเรียนควรมีกิจกรรมส่งเสริมแก่นักเรียนในเรื่อง ของความกตัญญู เช่น แสดงความเคารพ พ่อแม่ ครูอาจารย์ ช่วยเหลือพ่อแม่ ครูอาจารย์ นำข้อคิดของพ่อแม่ ครูอาจารย์ มาเตือนตนเองเสมอเมื่อมีการตอบแทนผู้มีพระคุณด้วยการตั้งใจเรียนและทำหน้าที่ของตนเองที่ดี และนำชื่อเสียงมาสู่ครอบครัวและภูมิใจตนเองที่ได้แสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ^{๙๐}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่าการพัฒนาประเทศชาตินั้นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาคนให้พร้อม ก่อนจะพัฒนาเทคโนโลยี และการพัฒนานั้นจะต้องควบคู่กับการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับเด็กนักเรียนซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรต่างๆ การพัฒนาคนอย่างเดียวนั้น ถือว่าเป็นการพัฒนาด้านเดียว ต้องพัฒนาด้านร่างกายและจิตใจควบคู่กันไปกับการพัฒนาคน เพื่อสร้างฐานเศรษฐกิจของประเทศให้มั่นคง แต่เราลืมนึกไปว่าคนกำลังถอยห่างจาก

^{๙๐} พระสุนทรธรรมา โสตามุข, “สภาพคุณธรรมพื้นฐานนักเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนพยุหวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๘ (ศรีสะเกษ),” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

การพัฒนาด้านจิตใจ ทางด้านจิตใจควรได้รับการอบรมสั่งสอนด้วยธรรมะ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กๆ ถือว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒.๗.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

โฮลสไตน์ (Holstein) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของเด็กวัยรุ่นและติดตามดาของเด็ก ทำการศึกษาแบบระยะยาวช่วงสามปี กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กวัยรุ่น ชายหญิง อายุ ๑๓ ปี จำนวน ๕๓ คน ที่มีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมระดับเดียวกัน พบว่า เด็กวัยรุ่นหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ ๓ และเด็กวัยรุ่นชายอยู่ในขั้นที่ ๒ ต่อมา มีการวัดซ้ำ อีกเมื่อเด็กมีอายุ ๑๖ ปี พบว่า “วัยรุ่นชายมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ ในขั้นที่ ๔ ขณะที่วัยรุ่นหญิงมี พัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ ๓ และ ๕ ปีต่อมา มีการวัดซ้ำอีกปรากฏว่าเด็กวัยรุ่นชายและหญิงมี พัฒนาการทางจริยธรรมก้าวหน้าเร็วมาก

แมคมุลลัน (McMullen) ได้ศึกษาเกี่ยวกับวินัยและระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตเมือง เพื่อเน้นพัฒนาวัยรุ่น พบว่า ปัญหา ทางวินัยส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของโรงเรียน เพราะนักเรียนต้องการสิ่งแวดล้อมที่ดี ยึดหยุ่นได้ โรงเรียนให้ความสนใจใส่ใจและมีระเบียบวินัย การวิจัยโดยสนับสนุนให้โรงเรียน จัดระบบอย่างมี ประสิทธิภาพได้ “๒ ดังนี้

๑. ฝึกครูให้มีการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีในการเรียนการสอน
๒. สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นภายในโรงเรียน
๓. กำหนดความรับผิดชอบต่อปัญหาโดยการให้คำปรึกษา กำหนดแนวทางของพฤติกรรม
๔. กำหนดโครงการให้นักเรียนหยุดพักการเรียนชั่วคราว
๕. วางแผนพัฒนาผู้ทำผิดบ่อยๆ แต่ละคนเป็นอย่างดี
๖. ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมรับรู้และเกี่ยวข้องในการรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน

ลาเนียร์ (Lanier) ได้ทำการวิจัยเรื่องจริยธรรมและการพัฒนาความคิดรวบยอดในเด็กหนุ่มสาวชาวชนบท (การพัฒนาจริยธรรมนักเรียนในชนบท) จุดประสงค์ของการวิจัยเพื่อ ศึกษาผลของการจัดการศึกษาผลของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมนักเรียนระดับชั้นที่ ๑๑ และ ๑๒ ในโรงเรียน ชนบท เด็กนักเรียนในชนบทได้รับการอบรมให้คิดและปฏิบัติตามต่อกันมาซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในยุคใหม่ การทดลองได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ควบคุม ให้ได้รับการฝึกการให้ คำแนะนำ และการจัดประสบการณ์ และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นนักเรียนที่ประกอบด้วย นักเรียนตั้ง อยู่โรงเรียน

^{๑๑}Holstein,C.B.“Irreversible, Stepwise Sequence in the Development of Moral Judgment” ,A Longitudinal Study of Males and Females, (Child Development. 47(9) : 1976).

^{๑๒}McMullen, C.M., “Effective Discipline and Contingency Management System in an Urban Junior High/Middle School with and Emphasis on development Needs to Young Adolescent”, Dissertation abstracts International, 46(7) : 1985.

ระดับกลางถึงโรงเรียนระดับสูง ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนทั้ง ๒ กลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ^{๙๓}

ชาร์พ ได้ศึกษาพฤติกรรมในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและประสบการณ์ชีวิตของวัยรุ่นตอนต้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาเป็นวัยรุ่นชาย ๔๙ คน วัยรุ่นหญิง ๔ คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบดีไฟนิง อีซูซู แบบสำรวจประสบการณ์ชีวิตในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของวัยรุ่น และแบบทดสอบความสามารถทางพุทธิปัญญาของไอโอวา (Iowa) ผลการวิจัยพบว่า วินัยทางบ้านและพฤติกรรมทางจริยธรรมในเพศหญิง และเพศชาย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างการเข้ากลุ่มทำกิจกรรมกับพฤติกรรมทางจริยธรรม^{๙๔}

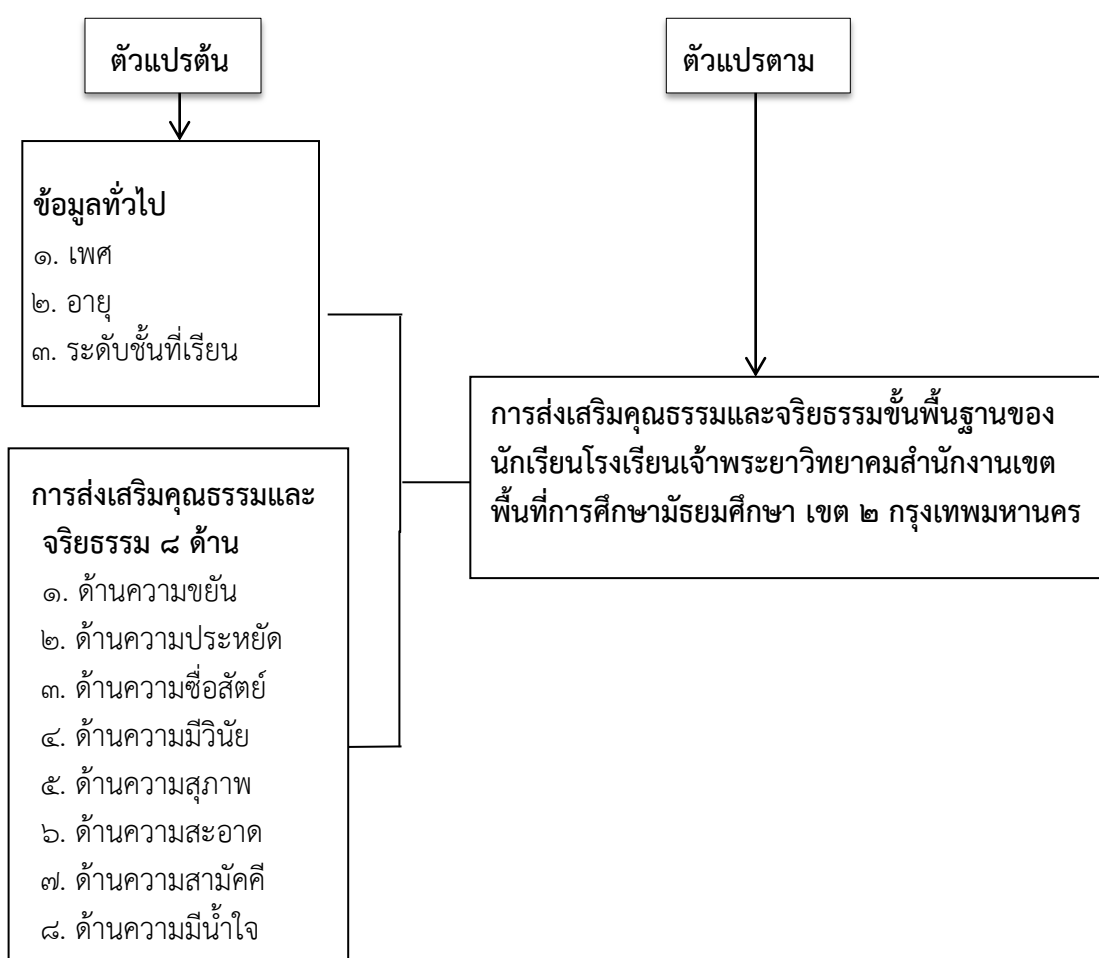
จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผู้วิจัยพอสรุปความสำคัญได้ว่า การพัฒนาประเทศชาตินั้นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาคนให้พร้อมก่อนจะพัฒนาเทคโนโลยี และการพัฒนานั้นจะต้องควบคู่กับ การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้านความขยัน ด้านความประหยัด ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีวินัย ด้านความสุภาพ ด้านความสะอาด ด้านความสามัคคี และด้านความมีน้ำใจ เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่บุคคลส่วนใหญ่ยอมรับว่าดีงามและสามารถช่วยเชื่อมโยงสถาบันครอบครัวกับชุมชน โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้ สำหรับเด็กนักเรียนและเยาวชนซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการช่วยสนับสนุนและส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดอย่างยั่งยืนกับทุกคนทุกสังคม ตลอดจนสถาบันการศึกษาอื่นๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้านต่างๆให้กับเยาวชนของชาติ จนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ในครอบครัว ชุมชน และสังคมต่อไป

^{๙๓} Lanier, S.P., Promotion Moral and Conceptual Development in Rural Adolescents, London:(Routledge and Kegan Paul, 1993).

^{๙๔} ชาร์พ (อ้างใน ณรงค์ ศิลารัตน์), “ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔), หน้า ๕๕.

๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมขั้นพื้นฐานของนักเรียน โรงเรียนเจ้าพระยา วิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒ กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาเพื่อวิจัยให้สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ (นโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา) ๒๕๕๐ ได้แก่ ๑. ด้านความขยัน ๒. ด้านความประหยัด ๓. ด้านความซื่อสัตย์ ๔. ด้านความมีวินัย ๕. ด้านความสุภาพ ๖. ด้านความสะอาด ๗. ด้านความสามัคคี ๘. ด้านความมีน้ำใจ^{๕๕} และสอดคล้องกับตัวแปรเพื่อการวิจัย ดังแผนภาพที่ ๒.๒

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๕๕} กระทรวงศึกษาธิการ, คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ, (นโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา), ๒๕๕๐.